

AIŠKINAMASIS RAŠTAS

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS APLINKOS APSAUGOS ĮSTATYMO NR. I-2223 1, 6, 8, 19⁴, 31 IR 33 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO, LIETUVOS RESPUBLIKOS APLINKOS ORO APSAUGOS ĮSTATYMO NR. VIII-1392 2, 4, 5, 7, 9, 10, 13 IR 17 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR ĮSTATYMO PAPILDYMO 5¹ STRAIPSNIU ĮSTATYMO IR LIETUVOS RESPUBLIKOS ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ KODEKSO 242, 268, 286 IR 589 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTŲ

1. Įstatymo projekto rengimą paskatinusios priežastys, parengto projekto tikslai ir uždaviniai

Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymo Nr. I-2223 (toliau – AAĮ) 1, 6, 8, 19⁴, 31 ir 33 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas (toliau – AAĮ projektas) parengtas įvertinus savivaldybėms teisės aktais suteiktų įgaliojimų apimtį ir atsižvelgiant į savivaldybėms teisės aktuose nustatytas funkcijas. Savivaldybėms suteiktų įgaliojimų apimtį nustato Lietuvos Respublikos Konstitucijos 119 straipsnis bei jį detalizuojantis Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas (toliau – VSI). Tiek valstybinių, tiek savarankiškųjų funkcijų įgyvendinimas įpareigoja savivaldybes veikti pagal Konstituciją ir įstatymų suteiktą kompetenciją, ir išimtinai bendruomenės interesams. VSI 6 straipsnio 28 punkte nustatyta viena iš savivaldybės savarankiškųjų funkcijų – aplinkos kokybės gerinimas ir apsauga, aplinkos monitoringas.

AAĮ projektą parengti paskatinusi priežastis – siekis įstatyme išskirti savivaldybių institucijų ir įstaigų vaidmenį aplinkos apsaugos srityje. Specialiuosiuose įstatymuose, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo, Lietuvos Respublikos želdynų įstatymuose, įtvirtintos aplinkos apsaugos funkcijos vietos savivaldos institucijoms ir įstaigoms, tačiau AAĮ nuostatos sistemškai neatspindėtos.

AAĮ projekto 2, 3, 5, 6 ir 7 straipsniuose, kuriais atitinkamai keičiamas AAĮ 6, 8, 19-4, 31 ir 33 straipsniai, sistemškai derinamos nuostatos dėl savivaldybių institucijų ir įstaigų įvardinio, atsižvelgiant į naujas nuo 2023 metų balandžio 1 d. įsigaliojusias VSI nuostatas, kuriose meras tapo vykdomąja institucija.

Savivaldybės funkcijos, susijusios su aplinkos apsaugos kontrolės vykdymu sistemškai įtvirtintos specialiuosiuose teisės aktuose, pavyzdžiui, dėl individualaus nuotekų tvarkymui nustatytų reikalavimų kontrolės vykdymo Lietuvos Respublikos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatyme (toliau – GVTNTĮ) (10 str. 2 d. 9 p.), dėl komunalinių atliekų tvarkymo kontrolės užtikrinimo Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatyme (toliau – ATĮ) (25 str. ir 30 str.) ir kituose teisės aktuose. Atsižvelgiant į tai, siūloma ir Lietuvos Respublikos aplinkos oro apsaugos įstatymo Nr. VIII-1392 (toliau – AOAĮ) 2, 4, 5, 7, 9, 10, 13 ir 17 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 5¹ straipsniu įstatymo projekte (toliau – AOAĮ projektas) suteikti savivaldybėms teisę savarankiškai ir savalaikiai imtis reikalingų priemonių sprendžiant lokalias oro taršos problemas, suteikti galimybę atsižvelgiant į gyvenamosios vietovės sąlygas ir bendruomenių interesus nustatyti papildomas buitinių taršos šaltinių keliamos aplinkos oro taršos ribojimo taisykles ir pavesti kontroliuoti šių taisyklių laikymąsi.

AOAĮ projektu taip pat siekiama mažinti dėl kuro deginimo į aplinkos orą išmetamų teršalų ir šiltnamio efektą sukeliančių dujų (toliau – ŠESD) kiekį, gerinti oro kokybę gyvenamosiose vietovėse ar jų dalyse suteikiant savivaldybių institucijoms daugiau teisinio reglamentavimo įrankių oro taršai valdyti ir spartinti perėjimą nuo iškastinio kuro prie atsinaujinančių energijos išteklių.

AOAĮ projektu siūlomas kietojo iškastinio kuro – antracito, bituminės anglies, rudosios anglies (lignito), kokso, puskoksio, durpių kuro – naudojimo draudimas įgyvendina Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2019 m. balandžio 17 d. nutarimu Nr. 371 „Dėl Nacionalinio oro taršos mažinimo plano patvirtinimo“ patvirtino Nacionalinio oro taršos mažinimo plano (toliau – Nacionalinis oro taršos mažinimo planas) 2 priedo P53 priemonę „Kietojo kuro deginimo ribojimas“, kuria numatyta ne vėliau kaip nuo 2024 m. nustatyti teisinio ribojimo priemonės kietojo iškastinio kuro (akmens anglies, lignito, durpių) deginimui.

AOAĮ projekte atsižvelgiama į Valstybės kontrolės 2022 m. birželio 10 d. valstybinio audito ataskaitoje Nr. VAE-6 „Aplinkos oro būklės vertinimas“ (toliau – VK audito ataskaita) pateiktus audito rezultatus ir rekomendacijas „aiškiai atskirti valstybinio ir savivaldybių aplinkos monitoringo tikslus ir uždavinius, nustatyti monitoringo subjektų teises, pareigas ir tarpusavio sąveiką“; nustatyti „pareigą savivaldybėms taršiose vietose vykdyti aplinkos oro monitoringą“; daugiau savivaldybių lygmeniu vykdomo oro monitoringo duomenų naudoti valstybės lygmeniu vykdomo oro kokybės monitoringo tikslais; „parengti rekomendacijas savivaldybėms aplinkos oro monitoringo plėtrai /raidai (rizikos kriterijai monitoringo vietų parinkimui, turinio nustatymui, duomenų kokybės užtikrinimui ir kt.) sudarant prielaidas savivaldybėms nuolat turėti aktualią informaciją apie aplinkos oro kokybę rizikos teritorijose, pakankamą gyventojų informavimui ir būklės gerinimo priemonių savalaikiam taikymui“.

Sprendžiama problema – Lietuvos miestuose viršijami Pasaulio sveikatos organizacijos (toliau – PSO) rekomenduojami sveikatai nepavojingi oro užterštumo kietosiomis dalelėmis lygiai¹, šildymo sezono laikotarpiu dažnai viršijama kietųjų dalelių KD₁₀ koncentracijos paros ribinė vertė. Oro kokybės išsamesnio vertinimo ir gerinimo poreikį pagrindžia ir 2022 m. Europos Komisijos pateiktas pasiūlymas dėl naujos oro kokybės direktyvos², kuriame siūloma griežtinti Europos Sąjungos lygiu taikomas oro kokybės normas (kiek įmanoma labiau suderinti su PSO rekomenduojamais oro užterštumo lygiais).

Deginant kietąjį iškastinį kurą į aplinkos orą išmetamas didesnis kiekis azoto oksidų (toliau – NOx), kitų sveikatai pavojingų teršalų (pvz., sunkiųjų metalų, patvariųjų organinių teršalų (toliau – POT), sieros dioksido (toliau – SO₂)), palyginti su kitų rūšių kuro deginimu, pvz., biomasės. Poreikį mažinti dėl kietojo kuro deginimo į aplinkos orą išmetamų NOx, kietųjų dalelių, nemetaninių lakiųjų organinių junginių (toliau – NMLOJ) kiekį pagrindžia ir 2023 m. sausio 26 d. Europos Komisijos inicijuota pažeidimo procedūra prieš Lietuvos Respubliką dėl oro teršalų sumažinimo įsipareigojimų neįgyvendinimo³ (toliau – pažeidimas dėl oro taršos mažinimo tikslų neįgyvendinimo). Šis pažeidimas pagrindžia ir tikslesnio oro taršos vertinimo nacionaliniu lygmeniu poreikį. Tai konstatuojama ir VK audito ataskaitoje.

Iškastinio kietojo kuro naudojimas prisideda prie klimato kaitą skatinančių ŠESD nacionaliniu mastu išmetamo kiekio.

AOAĮ projekto tikslas:

- *mažinti* dėl kuro, ypač kietojo iškastinio kuro, deginimo į aplinkos orą išmetamų teršalų ir ŠESD kiekį;

- *gerinti* oro kokybę gyvenamosiose vietovėse;

- *įgyvendinti* Lietuvos tarptautinius įsipareigojimus dėl oro taršos ir oro kokybės vertinimo, oro taršos mažinimo ir oro kokybės gerinimo;

- *siekti*, kad savivaldybių lygmeniu vykdomo oro kokybės vertinimo duomenys būtų tinkami naudoti valstybinio oro kokybės vertinimo tikslais ir prisidėtų prie tarpvalstybinių monitoringo informacijos mainų, t. y. būtų tinkami integruoti į tarptautinę aplinkos monitoringo sistemą;

- *prisidėti prie* 1) 2017 m. lapkritį Jungtinių Tautų Klimato kaitos konferencijoje (Bonoje, Vokietijoje) įsteigto Akmens anglies atsisakymo aljanso, prie kurio Lietuva prisijungė 2018 m, įsipareigojimų palaipsniui mažinti akmens anglies naudojimą įgyvendinimo; 2) Ostravos deklaracijos dėl aplinkos ir sveikatos⁴, raginančios imtis priemonių, kad būtų laikomasi PSO gairėse

¹ „WHO global air quality guidelines: particulate matter (PM2.5 and PM10), ozone, nitrogen dioxide, sulfur dioxide and carbon monoxide“. Pasaulio sveikatos organizacija (2021).

² 2022 m. spalio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos pasiūlymas Nr. COM(2022) 542 final/2 dėl aplinkos oro kokybės ir švaresnio oro Europoje (nauja redakcija).

³ 2023 m. sausio 26 d. gautą Europos Komisijos oficialus pranešimas dėl Europos Sąjungos teisės pažeidimo procedūros Nr. INFR(2022)/2074 dėl 2016 m. gruodžio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2016/2284 dėl tam tikrų valstybėse narėse į atmosferą išmetamų teršalų kiekio mažinimo, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2003/35/EB ir panaikinama Direktyva 2001/81/EB, neįgyvendinimo Lietuvos nacionalinėje teisėje.

⁴ Priimta 2017 m. aplinkos ir sveikatos apsaugos ministrų konferencijoje.

rekomenduojamų aplinkos oro kokybės dydžių, įgyvendinimo; 3) Darnaus vystymosi darbotvarkės iki 2030 m.⁵ 11 tikslo „Pasiiekti, kad miestai ir gyvenvietės taptų įtraukūs, saugūs, atsparūs ir darnūs“ 11.6 uždavinio „Iki 2030 metų sumažinti vienam gyventojui tenkanti neigiamą miestų poveikį aplinkai, ypatingą dėmesį skiriant oro kokybei, <...>“⁶ įgyvendinimo; 4) Europos žaliojo kurso iniciatyvos⁷ – ES veiksmų plano „Siekiant nulinės oro, vandens ir dirvožemio taršos“⁸ tikslo „palyginus su 2005 m., daugiau kaip 55 proc. sumažinti oro taršos poveikį sveikatai (priešlaikinių mirčių skaičių)“ įgyvendinimo, t. y. ir prie 5) 2021–2030 metų nacionalinio pažangos plano⁹ (toliau – NPP) 6 strateginio tikslo¹⁰ poveikio rodiklių¹¹ bei 6) 2022–2030 metų plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos aplinkos apsaugos ir klimato kaitos valdymo plėtros programos¹² (toliau – Aplinkos ministerijos PP) 02-001-06-11-01 pažangos priemonės „Stiprinti neigiamo poveikio aplinkai prevenciją ir valdymą“ rezultato rodiklio „Miestuose oro kokybės tyrimo stočių“¹³, kuriose aplinkos oro užterštumo kietosiomis dalelėmis KD_{2,5} lygis neviršija Pasaulio sveikatos organizacijos rekomenduojamo metinio užterštumo lygio, dalis, procentais (2025 m. – 84%; 2030 m. – 100%)“ įgyvendinimo. AOAĮ projektas prisideda prie Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos¹⁴ (toliau – Vyriausybės programa) 155.1 iniciatyvoje¹⁵ numatyto siekio visiškai atsisakyti akmens anglių vartojimo šilumos sektoriuje ir 157.2 iniciatyvoje¹⁶ nurodyto siekio miestuose ir miesteliuose perpus sumažinti žmonių sveikatai kenksmingą oro taršą, pereiti prie netaršių šildymo sprendimų, remti savivaldybių iniciatyvas matuoti ir gerinti aplinkos oro kokybę urbanizuotose teritorijose; Nacionalinėje klimato kaitos valdymo darbotvarkėje¹⁷ numatytų tikslų įgyvendinimo, – energijos gamybos ir tiekimo, žemės ūkio, pramonės ir mažosios energetikos sektoriuose iki 2050 m. atsisakyti visų rūšių iškastinio kuro.

AOAĮ projekto tikslui įgyvendinti keliama uždaviniai:

1) suteikti teisę savivaldybėms priimti sprendimą apriboti arba uždrausti naudoti vieną ar daugiau kuro rūšių savivaldybės teritorijoje ar jos dalyje, kurioje oro kokybė neatitinka sveikatai aktualiams teršalams – azoto dioksidui (toliau – NO₂) ir (ar) kietosioms dalelėms KD_{2,5} PSO rekomenduojamo vidutinio vienerių metų oro užterštumo lygio;

2) suteikti teisę savivaldybėms nustatyti buitinių taršos šaltinių keliamos aplinkos oro taršos ribojimo taisykles ir kontroliuoti jų laikymąsi; vykdyti šio įstatymo 20 straipsnio 2 dalyje nustatyto draudimo deginti atliekas buitiniuose taršos šaltiniuose laikymosi kontrolę.

⁵ Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 2015-09-25 rezoliucija Nr. 70/1 „Keiskime mūsų pasaulį: Darnaus vystymosi darbotvarkė iki 2030 metų“.

⁶ 11.6.2 rodiklis „Vidutinė metinė smulkių kietųjų dalelių (KD₁₀) koncentracija miestų foninėse oro kokybės tyrimo stotyse (perskaičiuota atsižvelgiant į gyventojų skaičių)“ (miestų foninės OKT – 4 valstybinio aplinkos monitoringo stotys: Kaunas (Noreikiškės), Vilnius (Lazdynai), Panevėžys (Centras) ir Naujoji Akmenė).

⁷ 2019 m. gruodžio 11 d. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Europos Vadovų Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Europos žaliasis kursas, COM (2019) 640 galutinis.

⁸ 2021 m. gegužės 12 d. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Kuriamo sveiką planetą visiems. ES veiksmų planas „Siekiant nulinės oro, vandens ir dirvožemio taršos“, COM (2021) 400 galutinis.

⁹ Patvirtintas Vyriausybės 2020-09-09 nutarimu Nr. 998 „Dėl 2021-2030 metų nacionalinio pažangos plano patvirtinimo“ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/d492e050f7dd11eaa12ad7c04a383ca0/asr>

¹⁰ 6 strateginis tikslas „Užtikrinti gerą aplinkos kokybę ir gamtos išteklių naudojimo darną, saugoti biologinę įvairovę, švelninti Lietuvos poveikį klimato kaitai ir didinti atsparumą jos poveikiui“.

¹¹ Poveikio rodikliai: „6.8. Miestų, kuriuose metinė kietųjų dalelių KD₁₀ koncentracija neviršija Pasaulio sveikatos organizacijos rekomenduojamo lygio, dalis (2025 m. – 30%; 2030 m. – 40 %)“; „6.13. Priešlaikinės mirtys, priskiriamos ilgalaikiam kietųjų dalelių KD_{2,5} poveikiui (2025 m. – 196; 2030 m. – 110)“.

¹² Patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020-03-30 nutarimu Nr. 318 „Dėl 2022–2030 metų plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos aplinkos apsaugos ir klimato kaitos valdymo plėtros programos patvirtinimo“ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/7b19ac40b1c011ec8d9390588bf2de65>

¹³ Valstybinio aplinkos monitoringo 6 stotys (Vilniuje – 2; Kaune – 2, Klaipėdoje ir Naujojoje Akmenėje po vieną).

¹⁴ Patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2020 m. gruodžio 11 d. nutarimu Nr. XIV-72 „Dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos patvirtinimo“.

¹⁵ „Žalioji mokesčių pertvarka“.

¹⁶ „Miestuose kvėpuosime švaresniu oru“.

¹⁷ Patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2021 m. birželio 30 d. nutarimu Nr. XIV-490

3) nuo 2026 m. sausio 1 d. drausti naudoti kietąjį iškastinį kurą, išskyrus atvejus, kai jis naudojamas kaip technologinis kuras pramoninėse krosnyse;

4) reglamentuoti aplinkos oro taršos vertinimą valstybės lygmeniu – nacionalinės oro teršalų apskaitos vykdymą ir aplinkos oro kokybės vertinimą valstybės lygmeniu;

5) atskirai reglamentuoti aplinkos oro kokybės vertinimą savivaldybių lygmeniu ir vertinimo duomenų naudojimą;

6) įstatymu įtvirtinti, kad aplinkos ministro įgaliota institucija savivaldybėms rengia rekomendacijas dėl savivaldybių aplinkos oro monitoringo plėtros, siekiant aplinkos oro kokybės vertinimo savivaldybių lygmeniu duomenis naudoti ir aplinkos oro kokybės vertinimo valstybės lygmeniu tikslams, t. y. kad ir savivaldybių duomenys būtų tinkami integruoti į tarptautinę aplinkos monitoringo sistemą;

7) įstatymu įtvirtinti, kad NPP atskiriems ūkio sektoriams (energetikos, pramonės, transporto, žemės ūkio) aplinkos oro apsaugos strateginiai tikslai ir (arba) pažangos uždaviniai nustatomi Vyriausybės nustatyta tvarka ir pavesti Vyriausybei tokią tvarką patvirtinti;

8) įtvirtinti, kad įstatyme apibrėžto pavojaus slenkščio viršijimo atveju veiksmų valdant situaciją dėl pavojaus slenkstį pasiekusios ar viršijusios teršalo koncentracijos bei šalinant jos padarinius imamasi Krizių valdymo ir civilinės saugos įstatyme nustatyta tvarka.

Mažinant ŠESD ir oro teršalų išmetamą kiekį bus prisidedama prie Lietuvos tarptautinių įsipareigojimų mažinti taršą įgyvendinimo:

1) Jungtinių Tautų (toliau – JT) bendrosios klimato kaitos konvencijos Paryžiaus susitarimo įgyvendinimo sumažinti ŠESD. Vyriausybės susitarė dėl ilgalaikio klimato kaitos švelninimo tikslo – neleisti pasaulinei temperatūrai pakilti daugiau nei 2 °C lyginant su ikipramoninio laikotarpio lygiu (1750 m.) ir siekti, kad temperatūros didėjimas neviršytų 1,5 °C. Siekiant įgyvendinti Paryžiaus susitarimo tikslus, Lietuva su kitomis ES valstybėmis narėmis įsipareigojo didinti artimiausio dešimtmečio užmojus, ilgalaikius klimato ir energetikos politikos tikslus. Europos Vadovų Tarybos (toliau – EVT) 2020 m. gruodžio 10–11 d. išvadose patvirtintas 2030 m. klimato ir energetikos politikos tikslas – sumažinti išmetamų ŠESD kiekį ne mažiau kaip 55 proc., palyginti su 1990 m. Remiantis EVT išvadomis, 2020 m. gruodžio 17 d. Aplinkos taryba pritarė Europos klimato reglamentui, kuriame įtvirtintas ES poveikio klimatui neutralumo 2050 m. tikslas.

2) JT Tolimų tarpvalstybinių oro teršalų pernašų konvencijos (toliau – Konvencija) Protokole dėl rūgštėjimo, eutrofikacijos ir pažemio ozono mažinimo (toliau – Geteborgo protokolas) Lietuvai nustatytų oro teršalų, – NO_x, SO₂, kietųjų dalelių KD_{2,5}, NMLOJ, amoniako (toliau – NH₃) išmetamo kiekio sumažinimo, palyginus su 2005 m. išmestu kiekiu, tikslų 2020 m. įgyvendinimo ir direktyvoje 2016/2284¹⁸ Lietuvai nustatytų šių teršalų išmetamo kiekio sumažinimo tikslų 2020 m. ir 2030 m. įgyvendinimo, Konvencijos protokole dėl sunkiųjų metalų (toliau – SM protokolas) ir protokole dėl patvariųjų organinių teršalų (toliau – POT protokolas)¹⁹ nustatyto įpareigojimo neviršyti ataskaitiniais 1990 m. išmesto protokoluose nurodytų teršalų kiekio įgyvendinimo. Lietuva iki 2030 m. įsipareigojusi 51 % sumažinti NO_x išmetamą kiekį (iki 2021 m. sumažinta 24 %); SO₂ – 60 % (sumažinta 59,1 %); kietųjų dalelių KD_{2,5} – 36 % (sumažinta 23 %); NMLOJ – 47 % (sumažinta 21 %); NH₃ – 10 % (sumažinta 2,2 %). Lietuva dar neįgyvendino 2020 m. sumažinimo tikslų dėl NO_x (2020 m. tikslas – 48 %), NMLOJ (tikslas – 32 %) ir NH₃ (tikslas – 10 %). Pažymėtina, kad:

1) Europos Komisija, remdamasi 2020 m. nacionalinės oro teršalų apskaitos duomenimis, pažeidimą dėl oro taršos mažinimo tikslų neįgyvendinimo pradėjo dėl keturių (iš penkių) teršalų, – NO_x, NH₃, SO₂ ir kietųjų dalelių KD_{2,5} sumažinimo tikslų neįgyvendinimo;

¹⁸ 2016 m. gruodžio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2016/2284 dėl tam tikrų valstybėse narėse į atmosferą išmetamų teršalų kiekio mažinimo, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2003/35/EB ir panaikinama Direktyva 2001/81/EB.

¹⁹ Lietuva POT protokolą ratifikavo Seimo 2006 m. gegužės 9 d. įstatymu Nr. X-600 „Dėl 1979 metų Tolimų tarpvalstybinių oro teršalų pernašų konvencijos Protokolo dėl patvariųjų organinių teršalų ratifikavimo“; SM protokolą – Seimo 2004 m. rugsėjo 14 d. įstatymu Nr. IX-2435 „Dėl 1979 metų Tolimų tarpvalstybinių oro teršalų pernašų konvencijos Protokolo dėl sunkiųjų metalų ratifikavimo“.

2) Europos Komisijai 2023 m. pradžioje deklaruotais 2021 m. nacionalinės oro teršalų apskaitos duomenimis, kietųjų dalelių $KD_{2,5}$ sumažinimas 2005–2021 m. (23 %) pakankamas šio teršalo 2020 m. įsipareigojimo (20 %) įgyvendinimui, tačiau toks kietųjų dalelių $KD_{2,5}$ mažėjimas gali būti nepakankamas NPP 6 strateginio tikslo 6.7 poveikio rodikliui²⁰ pasiekti. Pagal Sunkiųjų metalų protokolą Lietuva neturi viršyti 1990 m. išmesto švino, kadmio ir gyvsidabrio kiekio. Nacionalinės oro teršalų apskaitos duomenimis, 1990–2021 m. šių sunkiųjų metalų Lietuvoje išmesta atitinkamai 61,3%, 32,8% ir 53,6% mažiau. Pagal POT protokolą Lietuva neturi viršyti 1990 m. išmesto dioksinų / furanų, benzo(a)pireno, policiklinių aromatinių angliavandenilių (toliau – PAA) ir kt. aktualių teršalų kiekio. Nacionalinės oro teršalų apskaitos duomenimis, 1990–2021 m. dioksinų / furanų, benzo(a)pireno, PAA išmesta atitinkamai 31,6%, 55,4%, 61,3% mažiau, kitų teršalų – daugiau kaip 50% mažiau²¹.

Remiantis Aplinkos apsaugos agentūros atliktomis nacionalinės oro teršalų apskaitos prognozėmis, kurios paskutinį kartą atnaujintos ir pateiktos Europos Komisijai 2023 m. balandžio 14 d., numatoma, kad įgyvendinus visas dabartiniame Nacionaliniame oro taršos mažinimo plane numatytas priemones, įskaitant kietojo iškastinio kuro ribojimą (priemonė P53), Lietuva 2020 m. NO_x sumažinimo įsipareigojimą pasieks tik 2030 m. (prognozuojamas sumažinimas – 51,3 %; kartu prognozuojama įgyvendinti ir 2030 m. įsipareigojimą – sumažinti NO_x kiekį 51 %). Neįgyvendinus kietojo iškastinio kuro ribojimo priemonės ar ją pakeitus kita galima alternatyva energetikos sektoriuje, – papildomas akcizo didinimas kietajam iškastiniam kurui (įgyvendinant Nacionalinį oro taršos mažinimo planą ir Nacionalinį energetikos ir klimato srities planą, akcizas šiai kuro rūšiai jau padidintas 2023 m. gegužės 9 d. patvirtinus Akcizų įstatymo pakeitimą), taip kyla rizika nepasiekti NMLOJ sumažinimo įsipareigojimo 2030 m. (prognozuojamas sumažinimas 47,3 %, kai įsipareigojimas – 47 %).

Pažymėtina, kad AOAĮ projektas dėl numatomo kietojo iškastinio kuro draudimo notifikuotas Europos Komisijai (suteiktas Nr. 2023/0363/LT). AOAĮ projekto priėmimo atidėjimo laikotarpis yra iki 2023 m. rugsėjo 9 d., t. y. iki šios dienos AOAĮ projekto priėmimo procedūros sustabdytos.

Kietojo kuro deginimas individualiam šilumos energijos gaminimui (namų ūkiuose) reikšmingiausią poveikį turi išmetamam kietųjų dalelių $KD_{2,5}$ kiekiui (2021 m. 36,9 % viso Lietuvoje išmesto $KD_{2,5}$ kiekio arba daugiau kaip 70 % Lietuvos energijos gamybos sektoriuje išmesto $KD_{2,5}$ kiekio), taip pat šis sektorius yra pagrindinis taršos dioksinais / furanais (2021 m. 52,6 % viso išmesto kiekio) ir policikliniais aromatiniais angliavandeniliais (2021 m. 75,8 % viso išmesto kiekio) šaltinis. 2021 m. nacionalinės oro teršalų apskaitos duomenys taip pat rodo, kad toks deginimas atitinkamai prisideda ir prie NMLOJ (SO_2 (16,3%), SO_2 (6,4%) bei NO_x (4,1%)) Lietuvoje išmetamo kiekio.

Pagal aplinkos oro kokybės monitoringo duomenis, oro užterštumas kietosiomis dalelėmis ir kitais su kietojo kuro deginimu susijusiais teršalais, pvz., kancerogeniniu teršalu benzo(a)pirenu padidėja šildymo sezono metu.

Kietųjų dalelių $KD_{2,5}$ koncentracija vykdant valstybinį aplinkos monitoringą stebima 4 Lietuvos miestuose esančiose 6 oro kokybės tyrimų stotyse (Vilniuje 2 (*Žirmūnai, Lazdynai*); Kaune 2 (*Petrašiūnai, Noreikiškės*), Klaipėdoje (*Šilutės pl.*), Naujojoje Akmenėje)). 2020 m. – 2022 m. laikotarpiu vidutinė metinė $KD_{2,5}$ koncentracija nei viename mieste neviršijo pagal ES reikalavimus nustatytos ribinės vertės ($20 \mu g/m^3$), tačiau 2020 m. – 2022 m. Vilniaus *Žirmūnų* ir 2020 m. – 2021 m. Kauno *Petrašiūnų* oro kokybės stotyse šio teršalo koncentracija viršijo 2005 m. PSO rekomenduotą vidutinį metinį lygį ($10 \mu g/m^3$); 2021 m. sugriežtinti kietųjų dalelių $KD_{2,5}$ PSO rekomenduojami lygiai (vidutinis metinis – $5 \mu g/m^3$; 24 valandų – $25 \mu g/m^3$, kurio negalima viršyti daugiau kaip 3 kartus per metus) viršyti visose oro kokybės tyrimų stotyse, išskyrus N. Akmenės ir Žemaitijos kaimo foninę stotį, kuriose neviršyta 24 valandų norma. Analogiška situacija yra ir su

²⁰ „6.7. išmetamo į aplinkos orą smulkiųjų dalelių ($KD_{2,5}$) kiekio pokytis, palyginti su 2005 m. 2025 m. –41 %, 2030 m. –45 %“.

²¹ [Nacionalinė oro teršalų apskaita | Aplinkos apsaugos agentūra \(lrv.lt\)](https://www.lrv.lt/nacionaline-oro-tershalu-apskaita)

kietosioms dalelėms KD_{10} PSO 2021 m. rekomenduotų lygių (vidutinis metinis – $15\mu\text{g}/\text{m}^3$, 24 valandų – $45\mu\text{g}/\text{m}^3$, kurio negalima viršyti daugiau kaip 3 kartus per metus) viršijimu.

2019 m. atlikto oro užterštumo lygio įvertinimo Lietuvoje (vietose, kur nėra valstybinio monitoringo oro kokybės tyrimo stočių) difuzinių ėmiklių metodu (indikatorinių matavimų) duomenimis²², iš 15 tirtų miestų, didžiausias, bet 2019 m. galiojusios normos ($25\mu\text{g}/\text{m}^3$) neviršijantis, kietųjų dalelių $KD_{2,5}$ koncentracijos metinis vidurkis nustatytas Telšiuose ($23,7\mu\text{g}/\text{m}^3$), Biržuose ($22,4\mu\text{g}/\text{m}^3$), Marijampolėje ($20,9\mu\text{g}/\text{m}^3$)²³, mažiausias – Rokiškyje ($12,5\mu\text{g}/\text{m}^3$); maksimalus 24 valandų koncentracijos vidurkis didžiausias nustatytas Telšiuose ($109,8\mu\text{g}/\text{m}^3$), Biržuose ($108,2\mu\text{g}/\text{m}^3$), Druskininkuose ($107,6\mu\text{g}/\text{m}^3$), Šilutėje ($104,2\mu\text{g}/\text{m}^3$), mažiausias – Kaune ($53,8\mu\text{g}/\text{m}^3$). Didžiausias, bet galiojančios normos ($40\mu\text{g}/\text{m}^3$) neviršijantis kietųjų dalelių KD_{10} koncentracijos metinis vidurkis nustatytas Telšiuose ($31\mu\text{g}/\text{m}^3$), Biržuose ($28,8\mu\text{g}/\text{m}^3$), Vilniuje ($28,7\mu\text{g}/\text{m}^3$), Kaune ($27,5\mu\text{g}/\text{m}^3$), mažiausias – Elektrėnuose ($19,2\mu\text{g}/\text{m}^3$). Kietųjų dalelių KD_{10} 24 valandų koncentracija viršijo leistiną 35 kartų per metus normą 8 miestuose iš 15. Visose matavimų vietose viršyti PSO rekomenduojami lygiai. Kietųjų dalelių neigiamo poveikio sveikatai aspektu pažymėtina, kad beveik visuose tirtuose miestuose (12 iš 15) kietųjų dalelių KD_{10} sudėtyje nustatyta nuo 50 % iki 70 % sveikatai dar pavojingesnių mažesnių kietųjų dalelių – KD_1 . Taip pat ir šio tyrimo rezultatai parodė, kad visuose miestuose šildymo sezono metu oro užterštumo kietosiomis dalelėmis lygis žymiai didesnis.

Kietojo kuro deginimo keliamai taršai reikšmingą poveikį turi kuro kokybė ir kurą deginančio įrenginio aplinkosauginis veiksmingumas, įrenginio eksploatacija ir priežiūra. Kietojo kuro deginimo tarša ir nepageidaujami kvapai, susidarantys dėl taršaus kurą deginančio įrenginio ar prastos kuro kokybės, dažnai kelia netoli taršos šaltinio gyvenančių piliečių nepasitenkinimą. Buitiniuose kuro deginimo įrenginiuose deginamas kietasis kuras, ypač iškastinis kuras, daro neigiamą poveikį ne tik lauko oro kokybei, bet ir gali pabloginti pastato, kuriame įrengtas kurą deginantis įrenginys, nepakankamai vėdinamų patalpų oro kokybę, kuri taip pat daro poveikį žmonių sveikatai.

Nenaudoti neapdorotos akmens anglies namų ūkiuose rekomenduoja PSO, atsižvelgiant į tai, kad šios kuro rūšies degimo metu išmetamos kietosios dalelės pripažintos kancerogeninėmis. Remiantis PSO informacija, akmens anglies deginimas namų ūkiuose yra itin žalingas dėl NO_x ir SO_2 , toksinių medžiagų adsorbcijos kietosiose dalelėse ir sunkiųjų metalų.

Išstatymų projektais siūlomas savivaldybių galių išplėtimas nustatyti griežtesnius ir (ar) papildomus reikalavimus buitiniams taršos šaltiniams ir kuro rūšių naudojimo apribojimus, prižiūrėti nustatytų reikalavimų laikymąsi ir vykdyti kietojo iškastinio kuro naudojimo kontrolę paremtas ir užsienio šalių gerąja praktika. Siekiant spręsti namų ūkių buityje naudojamų kurą deginančių įrenginių keliamas lokalias oro taršos problemas, įskaitant atvejus, kai dėl šios taršos kyla gyventojų nepasitenkinimas, dažnu atveju Europos šalyse namų ūkių keliamos oro taršos priežiūrą vykdo vietos valdžios (savivaldos) institucijos. Dalyje užsienio šalių neleistinas oro teršimas iš buitinių kurą deginančių įrenginių siejamas su viešosios tvarkos trikdymu. Danijoje vietos savivaldos prižiūri, kad kietojo kuro katiluose būtų deginamas leidžiamas kuras ir turi teisę atskiriems subjektams nustatyti papildomus griežtesnius apribojimus katilų eksploatacijai ar reikalavimus dūmtakių aukščiui ir naudojamų kuro kokybei atsižvelgiant į vietovės ypatumus ir taršos lygį. Pažymėtina, kad griežtesnių reikalavimų nustatymo konkrečiam taršos šaltiniui (įskaitant namų ūkio taršos šaltinį) pagrindu gali būti reikšmingos taršos faktas, kurį pagal Danijos teismų praktiką (2012 m. Guldborgsundo savivaldybės atvejis) apima matomi dūmai (pagrįsti vaizdine medžiaga) ar dūmų kvapas dėl neišvengiamai tokiuose dūmuose esančių sveikatai pavojingų medžiagų.

Lenkijoje savivaldoms pavesta prižiūrėti, kaip laikomasi namų ūkiams taikomų aplinkos apsaugos reikalavimų, įskaitant patikrinimus gyvenamosiose patalpose. Savivaldos pareigūnai turi teisę patekti į patalpas ir imti mėginius ar atlikti kitus reikiamus veiksmus nuo 6 val. iki 22 val.

²² https://failai.gamta.lt/files/Galutine_ataskaita_2020_06_29.pdf.

²³ Iki 2020 m. buvo taikoma $25\mu\text{g}/\text{m}^3$ ribinė vertė, nuo 2020 m. – $20\mu\text{g}/\text{m}^3$ ribinė vertė.

Reikalavimų nustatymo galia suteikta savivaldybėms, kurios gali reglamentuoti kuro kokybę, kurą deginančio įrenginio aplinkosauginį veiksmingumą ar riboti atitinkamų kuro rūšių naudojimą. Sprendžiant Malopolskos regiono oro užterštumo problemas, Krokuvos savivaldybė uždraudė deginti kietąjį kurą, regione nustatyti aplinkosauginiai standartai buitiniams kurą deginantiesiems įrenginiams. Savivaldybės priežiūra apima ir gyventojų pranešimų dėl kūrenamų atliekų nagrinėjimą, ir patikrinimus, kurių inicijavimo priežastimi gali būti ir savivaldybės budėtojų ar savivaldybės pareigūnų pastebėjimai. Oro taršos iš namų ūkių priežiūroje vietos savivaldos dalyvauja ir kitose šalyse, pvz., Italijoje, Prancūzijoje, Ispanijoje, Austrijoje, Švedijoje ir kt.

Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso (toliau – ANK) 242, 268, 286 ir 589 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas (toliau – ANK projektas) parengtas sistemiškai derinant prie AOAĮ projekto, kuriame siūloma suteikti teisę savivaldybių administracijų pareigūnams vykdyti buitinių taršos šaltinių keliamos aplinkos oro taršos ribojimo taisyklių, ir draudimo deginti atliekas buitiniuose taršos šaltiniuose laikymosi kontrolę. Taip pat sistemiškai papildomas reglamentavimas dėl teisės savivaldybių administracijos pareigūnams vykdyti administracinę teiseną už savivaldybės institucijų ar įstaigų nustatytų griežtesnių nei valstybiniai arba papildomų aplinkos apsaugos normatyvų ar taisyklių pažeidimus. AAĮ projektu 2 straipsnio 4 dalyje siūloma įtvirtinti tokia diskrecija. Atitinkamai ANK numatomi įgaliojimai užtikrinti šių taisyklių ir normatyvų laikymąsi. Siūloma tikslinti ANK 242 straipsnį ir įtvirtinti administracinę atsakomybę už buitinių taršos šaltinių keliamos aplinkos oro taršos ribojimo taisyklių ir (ar) draudimo deginti atliekas buitiniuose taršos šaltiniuose, ir (ar) draudimo naudoti kietąjį iškastinį kurą, ir (ar) savivaldybės teritorijoje ar jos dalyje taikomų aplinkos apsaugos normatyvų ir (ar) taisyklių pažeidimus.

ANK projektas taip pat rengiamas dėl to, kad 2022-11-16 pasikeitė GVTNTĮ nuostatos (10 str. 2 d. 9 p.) ir pagal jas savivaldybių vykdomajai institucijai suteikta teisė organizuoti patikrą, ar asmenys, individualiai tvarkantys nuotekas, turi apmokėjimą už sukauptų nuotekų transportavimą patvirtinančius dokumentus arba viešąją sutartį su geriamojo vandens tiekėju ar garantiniu vandens tiekėju, arba sutartį su nuotekų transportavimo paslaugas teikiančiu asmeniu arba individualių nuotekų valymo ir (arba) kaupimo įrenginių priežiūrą vykdančiu asmeniu, ar individualių nuotekų valymo įrenginių priežiūra (eksploatacija) vykdoma aplinkos ministro tvirtinamų nuotekų kaupimo rezervuarų ir septikų įrengimo, eksploatavimo ir kontrolės tvarkos apraše ir nuotekų valymo įrenginių taikymo reglamente nustatyta tvarka. ANK pakeitimo įstatymo projektu siūloma papildyti 268 straipsnį ir nustatyti už individualiam nuotekų tvarkymui, GVTNTĮ nustatytų reikalavimų pažeidimus taikomą administracinę atsakomybę.

ANK projekte taip pat siūloma pakeisti 286 straipsnį suderinant šio straipsnio nuostatas su galiojančio Aplinkos oro apsaugos įstatymo 20 straipsnio nuostatomis. Atkreipiame dėmesį, kad įtvirtintos sankcijos nekeičiamos.

Atsižvelgiant į ANK 242, 268 ir 286 straipsnių pakeitimus, sistemiškai siūloma keisti ir ANK 589 straipsnio 82 punktą, kuriame įtvirtinama teisė savivaldybių administracijų pareigūnams vykdyti administracinę teiseną, atlikti administracinių nusižengimų tyrimą ir surašyti administracinių nusižengimų protokolus.

2. Įstatymo projekto iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai

Įstatymo projektus parengė Aplinkos ministerijos Aplinkos apsaugos politikos įgyvendinimo koordinavimo grupės (vadovas – Raimondas Sakalauskas, mob. 8 686 00 052, el. p. raimondas.sakalauskas@am.lt) vyriausioji patarėja Toma Leonova (mob. 8 695 62973, el. p. toma.leonova@am.lt) ir Aplinkos ministerijos Taršos prevencijos politikos grupės (vadovas Vitalijus Auglys (tel. +370 686 46087, el. p. vitalijus.auglys@am.lt), vyresn. patarėja Elena Auglienė (tel. +370 645 22458, el. p. elena.augliene@am.lt) ir patarėjas Paulius Žvirblis (tel. +370 695 28551), el. p. paulius.zvirblis@am.lt).

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami įstatymo projekte aptarti teisiniai santykiai

AAĮ šiuo metu yra apibrėžta sąvoka „aplinkos apsauga“ (*aplinkos apsauga – aplinkos saugojimas nuo fizinio, cheminio, biologinio ir kitokio poveikio ar pasekmių, atsirandančių įgyvendinant planus ir programas, vykdančią ūkinę veiklą ar naudojant gamtos išteklius*), kurios vartojimas yra labai platus. Sąvoka „aplinkos apsaugos valstybinė kontrolė“ yra apibrėžta Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės įstatymo (toliau – AAVKĮ) 2 straipsnio 1 dalyje, tačiau pagal AAVKĮ 6 straipsnį aplinkos apsaugos valstybinę kontrolę Lietuvos Respublikoje gali vykdyti tik Aplinkos apsaugos departamentas prie Aplinkos ministerijos. Šiuo metu VSI, GVTNTI ir ATĮ jau įpareigoja ir savivaldybės institucijas ir įstaigas vykdyti aplinkos apsaugos kontrolės funkcijas savo administruojamoje teritorijoje.

AAĮ 1 straipsnio 34 punkte numatyta, kad kitos AAĮ vartojamos sąvokos suprantamos taip, kaip jos apibrėžiamos Lietuvos Respublikos civilinės saugos įstatyme, Lietuvos Respublikos energetikos įstatyme.

AAĮ 6 straipsnio 5 dalyje nurodytos Aplinkos ministerijos funkcijos, vykdančios aplinkos apsaugos valdymą ir valstybinį gamtos išteklių naudojimo reguliavimą.

AAĮ 6 straipsnio 7 dalyje nurodyta vietos savivaldos institucijų funkcijos aplinkos apsaugos valdymo sistemoje. AAĮ 6 straipsnio 7 dalies 8 punkte nurodyta, kad vietos savivaldos institucijos turi teisę savo teritorijoje nusistatyti griežtesnius už valstybinius normatyvus, suderinusius su juos patvirtinusiomis valstybės institucijomis.

AAĮ 6 straipsnio 7 dalies 9 punkte numatyta, kad vietos savivaldos institucijos pagal kompetenciją priima sprendimus ir kontroliuoja jų vykdymą.

AAĮ 6 straipsnio 7 dalies 10 punkte nustatyta, kad vietos savivaldos institucijos vykdo ir kitas įstatymų nustatytas funkcijas.

AAĮ 8 straipsnyje įtvirtintos valstybės valdžios, valdymo ir kontrolės institucijų pareigos užtikrinant piliečių, suinteresuotos visuomenės, kitų juridinių ir fizinių asmenų teises.

AAĮ 19⁴ straipsnio 1 dalyje numatyta, kad AAĮ 19 straipsnio 2 dalyje nustatytos sąlygos gali būti laikinai netaikomos ūkinės veiklos objektą eksploatuojančiam ir (ar) ūkinę veiklą vykdančiam fiziniam ar juridiniam asmeniui, kai tai būtina gresiančiai ar susidariusiai ekstremaliajai energetikos padėčiai arba valstybės lygio ekstremaliajai situacijai, taip pat savivaldybės lygio ekstremaliajai situacijai šilumos energijos gamybos ir šilumos tiekimo srityje valdyti, likviduoti ir (ar) jų padariniams šalinti. Konkrečios laikinosios ūkinės veiklos objekto eksploatavimo ir (ar) ūkinės veiklos vykdymo sąlygos, pagal kurias gali būti eksploatuojamas ūkinės veiklos objektas ir (ar) vykdoma ūkinė veikla gresiant arba susidarius ekstremaliajai energetikos padėčiai arba ekstremaliajai situacijai, nustatomos ekstremalių situacijų komisijos ar ekstremaliosios situacijos operacijų vadovo sprendimu, priimtu Civilinės saugos įstatymo nustatyta tvarka, arba Vyriausybės ar jos įgaliotos valstybės institucijos arba savivaldybės administracijos direktoriaus sprendimu, priimtu Energetikos įstatymo nustatyta tvarka. Šioje dalyje nustatyta išimtis negali būti taikoma platesniu mastu ir ilgesnį laikotarpį, negu būtina gresiančiai ar susidariusiai ekstremaliajai energetikos padėčiai arba valstybės lygio ekstremaliajai situacijai, taip pat savivaldybės lygio ekstremaliajai situacijai šilumos energijos gamybos ir šilumos tiekimo srityje valdyti, likviduoti ir (ar) jų padariniams šalinti. Fizinis ar juridinis asmuo, eksploatuojantis ūkinės veiklos objektą ir (ar) vykdančias ūkinę veiklą pagal šioje dalyje nustatyta tvarka nustatytas laikinasias ūkinės veiklos objekto eksploatavimo ir (ar) ūkinės veiklos vykdymo sąlygas, privalo taikyti visas įmanomas neigiamą poveikį aplinkai ir žmonių sveikatai mažinančias priemones.

AAĮ 31 straipsnyje nustatyta, kad Lietuvos Respublikoje aplinkos apsaugą ir gamtos išteklių naudojimą reglamentuojančių teisės aktų įgyvendinimo kontrolę atlieka tik aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnai AAĮ, AAVKĮ, Lietuvos Respublikos miškų įstatymo, Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo ir kitų aplinkos apsaugą ir gamtos išteklių naudojimą reglamentuojančių įstatymų nustatyta tvarka.

AAĮ 33 straipsnyje nustatyta, kad ieškinius dėl žalos aplinkai ir kitų nuostolių pagal kompetenciją gali pateikti Aplinkos apsaugos departamentas prie Aplinkos ministerijos ar kitos valstybės ar savivaldybių institucijos.

ANK 242 straipsnyje nustatytos taikomos baudos už teršalų išmetimą į aplinkos orą. ANK 242 straipsnio 1 dalyje nustatytos sankcijos už teršalų išmetimą į aplinkos orą viršijant leidime nustatytus į atmosferą išmetamo teršalų kiekio normatyvus ar pažeidžiant kitas leidime nustatytas teršalų išmetimo į aplinkos orą sąlygas arba teršalų išmetimas į aplinkos orą pažeidžiant teisės aktuose nustatytus teršalų išmetimo į aplinkos orą aplinkos apsaugos normatyvus ar kitus teršalų išmetimo į aplinkos orą reikalavimus, kai pagal teisės aktus leidimas išmesti į aplinkos orą teršalus nereikalingas, o ANK 242 straipsnio 2 dalyje numatyta administracinė atsakomybė už teršalų išmetimą į aplinkos orą be nustatyta tvarka išduoto leidimo, kai pagal teisės aktus leidimas išmesti į aplinkos orą teršalus reikalingas. Taip pat ANK 242 straipsnio 4 dalyje numatytos taikomos baudos už išmetamų į aplinkos orą teršalų apskaitos ir ataskaitų teikimo reikalavimų nevykdymą.

ANK 268 straipsnio 6 dalyje numatyta, kad išgaunamo paviršinio vandens, išleidžiamų nuotekų arba su nuotekomis išleidžiamų teršalų apskaitos ir ataskaitų teikimo reikalavimų pažeidimas ir paviršinio vandens išgavimo ar nuotekų tvarkymo įrenginių eksploatavimo reikalavimų pažeidimas padaryti pakartotinai užtraukia baudą asmenims nuo vieno šimto šešiasdešimt iki trijų šimtų eurų ir juridinių asmenų vadovams ar kitiems atsakingiems asmenims – nuo vieno tūkstančio penkių šimtų iki dviejų tūkstančių dviejų šimtų penkiasdešimt eurų.

ANK 286 straipsnio pavadinimas ir dėstomoji dalis neatitinka galiojančio AOAĮ 20 straipsnio nuostatų. 286 straipsnis vadinasi „Aplinkos apsaugos reikalavimų pažeidimas deginant sausą žolę, nendres, javus, nukritusius medžių lapus, šiaudus, laukininkystės ir daržininkystės atliekas“, šio straipsnio 1 dalyje numatytos baudos už „Sausos žolės, nendrių, nukritusių medžių lapų, šiaudų, laukininkystės ir daržininkystės atliekų deginimą pažeidžiant aplinkos apsaugos reikalavimus“, 3 dalyje – už „Ražienų, nenupjautų ir nesugrėbtų (nesurinktų) žolių, nendrių, javų ir kitų žemės ūkio kultūrų deginimą“, kai AOAĮ 20 straipsnis vadinasi „<...> augalų ar jų dalių deginimo reikalavimai“, šio straipsnio 3 dalyje nustatytas draudimas „deginti nenupjautus, nesugrėbtus ar kitaip nesurinktus augalus ar jų dalis, išskyrus atvejus, numatytus Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo nustatyta tvarka patvirtintuose gamtotvarkos planuose“, o 4 dalyje nurodyta, kad „Surinktų augalų ar jų dalių (išskyrus surinktus vykdant miškų ūkio veiklą) deginimui lauko sąlygomis taikomi aplinkos ministro nustatyti reikalavimai“. Vadovaujantis šio įstatymo 20 straipsnio 4 dalimi, Aplinkos apsaugos reikalavimai lauko sąlygomis deginant augalus ar jų dalis (nauja redakcija) patvirtinti aplinkos ministro 2016 m. liepos 14 d. įsakymu Nr. D1-504 „Dėl Aplinkos apsaugos reikalavimų lauko sąlygomis deginant augalus ar jų dalis patvirtinimo“.

ANK 589 straipsnio 82 punkte numatyti atvejai, kuomet savivaldybių administracijų pareigūnai turi teisę pradėti administracinių nusižengimų teiseną, atlikti administracinių nusižengimų tyrimą ir surašyti administracinių nusižengimų protokolus.

Teisinis reglamentavimas Lietuvoje ir Europos Sąjungoje nenustato draudimų atskirų kuro rūšių naudojimui, tačiau kuro deginimo keliamos taršos mažinimui reglamentuojami tam tikrų kuro rūšių kokybės reikalavimai. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos energetikos įstatymo 6 straipsnio 9 punktu, Energetikos ministerija nustato energijos ir energijos išteklių kokybės reikalavimus; 6 straipsnio 10 punktu – Energetikos ministerija kartu su Aplinkos ministerija ir Susisiekimo ministerija nustato Lietuvos Respublikoje naudojamo kuro ir degalų sudėties ir kokybės reikalavimus. Lietuvos Respublikos teritorijoje gaminamo, importuojamo, parduodamo ar naudojamo šilumos ir (ar) elektros energijai gaminti kietojo biokuro kokybės ir sudėties reikalavimai nustatyti Kietojo biokuro kokybės reikalavimuose, patvirtintuose energetikos ministro 2017 m. gruodžio 6 d. įsakymu Nr. 1-310 „Dėl Kietojo biokuro kokybės reikalavimų patvirtinimo“. Skystojo kuro, naftos dujų kokybė reglamentuojama Lietuvos Respublikoje vartojamų naftos produktų, biodegalų ir skystojo kuro privalomaisiais kokybės rodikliais, patvirtintais energetikos ministro, aplinkos ministro, susisiekimo ministro 2010 m. gruodžio 22 d. įsakymu Nr. 1-348/D1-1014/3-742. Kietajam iškastiniam kurui kokybės reikalavimai nenustatyti.

Vadovaujantis VSĮ 6 straipsnio 28 punktu, aplinkos kokybės gerinimas ir apsauga, aplinkos monitoringas priskirtina savarankiskajai savivaldybių funkcijai. Pagal to paties įstatymo 16 straipsnio 2 dalies 36 punktą savivaldybės taryba tvirtina taisyklės, už kurių pažeidimą atsiranda administracinė atsakomybė (pvz., tvarkymo ir švaros taisyklės). Šiose taisyklėse gali būti įtraukti

reikalavimai, skirti gerinti ir apsaugoti aplinkos kokybę. Savivaldybių pareiga užtikrinti gerą oro kokybę nustatyta ir AOAĮ. Šio įstatymo 4 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad „savivaldybės ir Aplinkos ministerija ar jos įgaliotos institucijos pagal savo kompetenciją privalo imtis reikiamų priemonių, kad ribinės užterštumo vertės ir pavojaus slenksčiai nebūtų viršyti“. Pagal to paties straipsnio 3 dalį, savivaldybių institucijos, siekdamos užtikrinti, kad ribinės ar kitos šiame įstatyme nurodytos užterštumo vertės ir pavojaus slenksčiai nebūtų viršyti, savivaldybės strateginiame plėtros plane ir (ar) savivaldybės strateginiame veiklos plane numato aplinkos oro kokybės valdymo priemones. AOAĮ 10 straipsnio 2 dalimi savivaldybei suteikiamos papildomos aplinkos oro taršos valdymo galios priimti sprendimą dėl transporto priemonių eismo laikino apribojimo arba uždraudimo tam tikroje savivaldybės teritorijoje, kai susidaro nepalankios teršalų išsisklaidymo sąlygos arba kai viršijamos ribinės užterštumo vertės ar pavojaus slenksčiai.

Savivaldybės planuodamos šilumos ūkį ir siekdamos tenkinti vartotojų šilumos poreikius neviršijant leidžiamo neigiamo poveikio aplinkai, vadovaujantis Lietuvos Respublikos šilumos ūkio įstatymo 8 straipsnio 3 dalimi, šilumos ūkio specialiuosiuose planuose nustato esamas ir planuojamas naujas šilumos vartotojų teritorijas ir pateikia principinius techninius sprendimus dėl kiekvienai teritorijai nustatytų alternatyvių energijos ar kuro rūšių naudojimo (pvz., nustato centralizuoto šilumos tiekimo zonas, konkurencines zonas). Pagal šį straipsnį parengtais šilumos ūkio specialiaisiais planais savivaldybės gali apriboti tam tikras kuro rūšis naudojančių įrenginių įrengimą naujai statomuose ar kapitaliai remontuojamuose pastatuose. To paties straipsnio 4 dalyje nurodoma, kad elektros, geoterminės energijos ir kiti ekologiškai švarūs šilumos šaltiniai galimi visoje savivaldybės teritorijoje. Minėta 8 straipsnio 3 dalimi savivaldybės negali drausti ar kitaip apriboti taršaus kuro deginimą esamuose pastatuose.

Pagal Lietuvos Respublikos aplinkos monitoringo įstatymą (toliau – AMĮ) aplinkos monitoringas yra trijų lygių. Vienas jų – savivaldybių lygmens aplinkos monitoringas. AMĮ nustatyta, kad savivaldybių aplinkos monitoringas vykdomas siekiant gauti išsamią informaciją apie savivaldybių teritorijų gamtinės aplinkos būklę; planuoti ir įgyvendinti vietinės aplinkosaugos priemones ir užtikrinti tinkamą gamtinės aplinkos kokybę; savivaldybių aplinkos monitoringo duomenys, atitinkantys reikalavimus, keliamus valstybinio aplinkos monitoringo duomenims, Valstybinio aplinkos monitoringo nuostatų nustatyta tvarka naudojami valstybinio aplinkos monitoringo tikslams. Savivaldybių aplinkos monitoringas vykdomas pagal savivaldybės aplinkos monitoringo programą, parengtą ir patvirtintą vadovaujantis aplinkos ministro patvirtintais Bendraisiais savivaldybių aplinkos monitoringo nuostatais, suderintais su sveikatos apsaugos ministru. AMĮ nurodyta, kad savivaldybės institucijos, organizuodamos ir vykdydamos savivaldybių aplinkos monitoringą, turi užtikrinti savivaldybės teritorijos gamtinės aplinkos būklės stebėjimus, tačiau nereglamentuota, kokių aplinkos komponentų būklė privaloma stebėti siekiant gauti apie ją išsamią informaciją; kokius reikalavimus turi atitikti savivaldybių aplinkos monitoringo duomenys, kad jie galėtų būti naudojami valstybinio aplinkos monitoringo tikslams, t. y. papildyti valstybinio monitoringo duomenis ir padidinti į tarptautinę aplinkos monitoringo sistemą teikiamų duomenų apimtį.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

AAĮ projekto 1 straipsnio 1 dalimi papildomas AAĮ 1 straipsnis 34 punktu ir įvedama nauja sąvoka „aplinkos apsaugos kontrolė“. Naujos sąvokos įvedimas aiškiau apibrėš, kad aplinkos apsaugos kontrolę Lietuvos Respublikos teritorijoje gali vykdyti ne tik aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnai, bet ir kiti viešojo administravimo subjektai, kuriems įstatymu įtvirtinta ši funkcija.

AAĮ projekto 1 straipsnio 3 dalimi papildomas AAĮ 1 straipsnis 35 punktu ir jame apibrėžiama, kad AAĮ vartojamos sąvokos suprantamos taip, kaip jos apibrėžiamos Lietuvos Respublikos energetikos įstatyme, Lietuvos Respublikos krizių valdymo ir civilinės saugos įstatyme, Lietuvos Respublikos planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatyme, Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatyme. Šie pakeitimai užtikrina teisėkūros

ekonomiškumo principo taikymą, nes papildomai AAĮ nereikia apibrėžti kituose įstatymuose įtvirtintų sąvokų.

AAĮ projekte sistemiškai tikslinamos nuostatos dėl savivaldybių institucijų įvardinimo. Šie pakeitimai atliekami derinant AAĮ projekto nuostatas su nauja VSĮ redakcija ir vėlesniais šio įstatymo pakeitimais.

AAĮ projekto 2 straipsnio 3 dalimi, kuria pakeičiama AAĮ 6 straipsnio 7 dalis iki dvitaškio, numatant, kad savivaldybių institucijos ir įstaigos vykdydamos savo funkcijas, pagal kompetenciją saugo aplinką ir užtikrina vietos gyventojų teisę į švarią aplinką, gerina aplinkos kokybę savivaldybės teritorijoje ir organizuoja aplinkos apsaugą ir gamtos išteklių naudojimą reglamentuojančių įstatymų įgyvendinimą. Šia nuostata kuriama sąsaja su VSĮ įtvirtintomis savarankiškosiomis savivaldybių funkcijomis.

AAĮ projekto 2 straipsnio 4 dalimi, kuria pakeičiamas AAĮ 6 straipsnio 7 dalies 8 punktas, siūloma išplėsti galimybę savivaldybių institucijoms ir įstaigoms nustatyti griežtesnius už valstybinius ar papildomus, jeigu nenustatyta valstybės institucijų, aplinkos apsaugos normatyvus ar (ir) taisykles. Pagal galiojantį reglamentavimą savivaldybės gali nustatyti griežtesnius normatyvus negu patvirtinti, tačiau įtvirtinta imperatyvi pareiga suderinti su juos patvirtinusia valstybės institucija. Projekte siūloma atsižvelgti į subsidiarumo principą ir atsisakyti pareigos derinti su normatyvus priėmusia institucija, taip pat siūloma suteikti diskreciją nustatyti ne tik normatyvus, bet ir taisykles. Šie pakeitimai sudarys objektyvias prielaidas savivaldos institucijoms ir įstaigoms efektyviai įgyvendinti savarankiškas funkcijas, veiksmingiau priimti sprendimus. Siekiama sukurti realų įrankį savivaldybės spręsti lokalias aplinkosaugos problemas.

AAĮ projekto 2 straipsnio 5 dalimi, kuriuo papildomas AAĮ 6 straipsnio 7 dalis 11 ir 12 punktais, siūloma nustatyti, kad savivaldybių institucijos ir įstaigos, vykdo jų nustatytą aplinkos apsaugos normatyvų ir taisyklių laikymosi aplinkos apsaugos kontrolę, taip pat, vykdo aplinkos apsaugos kontrolę tose aplinkos apsaugos srityse, kuriose tokie įgaliojimai suteikti savivaldybėms kituose aplinkos apsaugą reglamentuojančiuose įstatymuose.

AAĮ projekto 3 straipsniu keičiamas AAĮ 8 straipsnis. Siūloma šį straipsnį papildyti nauja dalimi, kurioje įstatymo lygiu būtų reglamentuota savivaldybės administracijos tarnautojų ir darbuotojų teisė vykdam aplinkos apsaugos kontrolę patekti (įeiti, įvažiuoti) į privačias teritorijas ir jose esančius objektus (statinius, įrenginius, patalpas ir kt.). Šis pakeitimas yra būtinas, siekiant užtikrinti, AAĮ projekto 2 straipsnio 5 dalies įgyvendinimą.

AAĮ projekto 4 straipsniu, kuriuo pakeičiama 19⁴ straipsnio 1 dalis, tikslinama nukreipiančioji nuoroda į 2023 m. sausio 1 d. įsigaliojusį į Lietuvos Respublikos krizių valdymo ir civilinės saugos įstatymą.

AAĮ projekto 5 straipsniu, kuriuo pakeičiama 19⁴ straipsnio 1 dalis, iš esmės daromi analogiški pakeitimai, kaip ir AAĮ projekto 4 straipsnyje. Šie pakeitimai būtini, nes 2024 m. gegužės 1 d. įsigalioja 2022 m. rugsėjo 29 d. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymo Nr. I-2223 1 straipsnio pakeitimo, Įstatymo papildymo 19-4 straipsniu ir 19-4 straipsnio pakeitimo įstatymo Nr. XIV-1433 3 straipsnis, – nelieta savivaldybės lygio ekstremaliosios energetikos padėties ir savivaldybės lygio ekstremaliosios situacijos, lieka tik valstybės lygio ekstremalioji energetikos padėtis ir valstybės lygio ekstremalioji situacija.

AAĮ projekto 6 straipsniu pakeičiamas AAĮ 31 straipsnio pavadinimas, kad atitiktų straipsnio turinį. Taip pat siūloma nustatyti, kad Lietuvos Respublikoje aplinkos apsaugą ir gamtos išteklių naudojimą reglamentuojančių teisės aktų įgyvendinimo kontrolę atlieka: aplinkos apsaugos valstybinę kontrolę vykdanči institucija ir aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnai, savivaldybių institucijos ir įstaigos, kiti aplinkos apsaugą ir gamtos išteklių naudojimą reglamentuojančiais įstatymais įgalioti viešojo administravimo subjektai. Sistemiškai įvardinamos institucijos ir įstaigos, kurios dalyvauja vykdam aplinkos apsaugos kontrolę. Ši teisės norma nukreipia į specialiuosius įstatymus, kuriuose detalizuojamas aplinkos apsaugos kontrolės turinys.

AAĮ projektu siekiama suderinti teisinį reglamentavimą aplinkos apsaugos kontrolės srityje, nes savivaldybių institucijoms ir įstaigoms ir jų pareigūnams jau yra suteikti įgalinimai vykdyti aplinkos apsaugos kontrolę GVTNTĮ, ATĮ nustatyta tvarka.

ANK projekto 1, 2 ir 3 straipsniais siūloma papildyti ANK 242 straipsnį ir numatyti administracinę atsakomybę draudimo deginti kietąjį iškastinį kurą buitiniuose taršos šaltiniuose pažeidimus, ir (ar) draudimo deginti atliekas buitiniuose taršos šaltiniuose pažeidimus, ir (ar) savivaldybės tarybos priimtų aplinkos apsaugos normatyvų ir (ar) taisyklių pažeidimus, ir (ar) buitinių taršos šaltinių keliamos aplinkos oro taršos ribojimo taisyklių pažeidimus. Šiuose projekto straipsniuose detalizuojamas ANK 242 straipsnio turinys, palaipsniui jį išplečiant. Toks dėstymas sistemiškai derinamas su AOAĮ projekto nuostatomis. Atitinkamai kaip ir AOAĮ projekto nuostatų numatomas skirtingas normų įsigaliojimas. Pavyzdžiui, ANK projekto 1 straipsnio įsigaliojimą siūloma sieti su AAI nuostatų įsigaliojimu. O ANK projekto 2 ir 3 straipsnių – su AOAĮ projekto nuostatų įsigaliojimu. Įsigaliojus šiems ANK pakeitimams savivaldybių administracijų tarnautojai ir darbuotojai galėtų savarankiškai taikyti teisinę atsakomybę už šiuos pažeidimus. Tikimasi, kad dėl kompleksiskai taikomų priemonių – atskyrus savivaldybių ir aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės institucijų funkcijas, savivaldybės turėtų aktyviau įgyvendinti turimą teisę aplinkos apsaugos srityje ir efektyviau vykdyti šios srities kontrolę, todėl manome, kad šių priemonių visuma prisidės prie savivaldybių gyvenamųjų vietovių ar jų dalių aplinkos kokybės gerinimo.

ANK projekto 4 straipsnio 1 ir 2 dalimi pakeičiama ANK 268 straipsnio 5 dalis ir papildoma nauja 7 ir 8 dalimis, kuriose siūloma įtvirtinti, už individualiam nuotekų tvarkymui GVTNTĮ nustatytų reikalavimų pažeidimus, taikomas administracinės atsakomybės ANK projekto 4 straipsniu įgyvendinamos GVTNTĮ 10 straipsnio 2 dalies 9 punkto nuostatos, kuriose nurodyta, kad savivaldybės taryba organizuoja patikrą ar asmenys, individualiai tvarkantys nuotekas ar eksploatuojantys individualių nuotekų valymo įrenginius vykdo šių įrenginių priežiūrą (eksploataciją) aplinkos ministro tvirtinamų nuotekų kaupimo rezervuarų ir septikų įrengimo, eksploatavimo ir kontrolės tvarkos apraše ir nuotekų valymo įrenginių taikymo reglamente nustatyta tvarka.

ANK projekto 5 straipsniu siūloma nekeičiant 286 straipsnyje nustatytų baudų dydžio, pakeisti to straipsnio pavadinimą ir dėstomąją dalį pagal galiojančio AOAĮ 20 straipsnio nuostatas. AOAĮ 20 straipsnis vadinasi „<...> augalų ar jų dalių deginimo reikalavimai“, šio straipsnio 3 dalyje nustatytas draudimas „deginti nenupjautus, nesugrębtus ar kitaip nesurinktus augalus ar jų dalis, išskyrus atvejus, numatytus Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo nustatyta tvarka patvirtintuose gamtotvarkos planuose“, o 4 dalyje nurodyta, kad „Surinktų augalų ar jų dalių (išskyrus surinktus vykdant miškų ūkio veiklą) deginimui lauko sąlygomis taikomi aplinkos ministro nustatyti reikalavimai“. Tuo tarpu su AOAĮ 20 straipsnio įgyvendinimu susijęs ANK 286 straipsnis paliktas nepakeistas ir vadinasi „Aplinkos apsaugos reikalavimų pažeidimas deginant sausą žolę, nendres, javus, nukritusius medžių lapus, šiaudus, laukininkystės ir daržininkystės atliekas“, šio straipsnio 1 dalyje numatytos baudos už „Sausos žolės, nendrių, nukritusių medžių lapų, šiaudų, laukininkystės ir daržininkystės atliekų deginimą pažeidžiant aplinkos apsaugos reikalavimus“, 3 dalyje – už „Ražienų, nenupjautų ir nesugrębtų (nesurinktų) žolių, nendrių, javų ir kitų žemės ūkio kultūrų deginimą“.

Atitinkamai ANK pakeitimo įstatymo projekto 6 ir 7 straipsniais siūloma patikslinti ANK 589 straipsnio 82 punktą, nustatant įgaliojimus savivaldybių administracijos valstybės tarnautojams ir darbuotojams, dirbantiems pagal darbo sutartis, vykdyti administracinę teiseną už atitinkamus ANK straipsnių pažeidimus. Atkreipiame dėmesį, kad vadovaujantis ANK 589 straipsnio 82 punktu, savivaldybių administracijų pareigūnai įgalioti vykdyti teiseną už daugiau kaip 100 ANK straipsnių ir (ar) kam tikrų straipsnių dalių pažeidimus. Yra ANK straipsnių, už kurių pažeidimus administracinę teiseną gali vykdyti kelios institucijos. Atsižvelgiant į tai, savivaldybių lygiu yra sukurti intelektiniai, administraciniai resursai. Priėmus siūlomus pakeitimus, jie turės būti peržiūrėti, ir esant poreikiui sustiprinti. Pavyzdžiui, Aplinkos apsaugos departamentas prie Aplinkos ministerijos 2022 m. fiksavo 407 pažeidimus visoje šalies teritorijoje už ANK 242 straipsnio (įskaitant visas dalis) pažeidimus, ANK 246 straipsnio (įskaitant visas dalis) – 501 pažeidimas, o ANK 286 straipsnio (įskaitant visas dalis) – 129 pažeidimus šalyje. Atkreipiame dėmesį, kad pateikti pavyzdžiai susiję sritimi, tačiau pažeidimų turinys yra žymiai sudėtingesnis, todėl netapatintinas su nedidelio masto pažeidimais, kuriu sudėtis yra formalioji, t. y. tik už teisei

priešingo veiksmo atlikimą. Svarbu pažymėti, kad valstybinė aplinkos apsaugos kontrolė pirmiausiai orientuota į sudėtingų, didelio masto ir darančių didelę žalą įstatymų saugomai vertybei pažeidimų užkardymą ir tyrimą. Siekiant efektyviai paskirstyti pajėgumus ir užtikrinti mažesnio masto pažeidimų užkardymą, ir kartu kiekvieno gyventojų teisių į švarią aplinką apsaugą, tikslinga apjungti savivaldybių administravimo subjektų ir aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pajėgumus. Pažymėtina, kad priėmus pakeitimus savivaldybėms nereikėtų kurti naujų sistemų, o įsivertinti esamas, nes pagal galiojančius teisės aktus, savivaldybės taiko administracinę atsakomybę už kelias dešimtis aplinkos apsaugos ANK straipsnių pažeidimus. Tikėtina, kad priėmus siūlomus pakeitimus vidutiniškai per metus savivaldybėms krūvis galėtų padidėti 17 pažeidimų ištyrimu arba savivaldybės administracijos tarnautojo ar darbuotojo 42,5 darbo valandomis. Papildomai įvertinti kaštai reikalingi apdoroti gaunamus pranešimus apie galimus pažeidimus, kurie nepasitvirtina. Vidutiniškai per metus savivaldybės tarnautojams ir darbuotojams sudarytų 12,45 val. Situacija modeliuota iškeliant hipotezę, kad įsigaliojus naujam reglamentavimui visuomenė būtų ypač aktyvi ir tam tikrą laiką būtų gauna daugiau pranešimų ir nustatoma pažeidimų, o ilgesnėje perspektyvoje, turėtų būti stebimas nuoseklus sumažėjimas. Atsižvelgiant į skirtingą ANK projekto 1, 2 ir 3 straipsnių įsigaliojimą, bus užtikrinama pakankamai laiko pasirengti naujų nuostatų įsigaliojimui.

Pažymėtina, kad AOAĮ projektu keičiamo AOAĮ 4 straipsnio 5 dalyje siūloma įtvirtinti, teisę savivaldybės tarybai nustatyti buitinių taršos šaltinių keliamos aplinkos oro taršos ribojimo taisykles. AAĮ projektu keičiamame AAĮ 6 straipsnio 7 dalies 8 punkte siūloma suteikti teisę savivaldybių institucijoms ir įstaigoms nustatyti griežtesnius už valstybinius arba papildomus, jeigu valstybės institucijų nenustatyta, aplinkos apsaugos normatyvus ir (ar) taisykles, taikomus savivaldybės teritorijoje ar jos dalyje, atsižvelgdamos į vietos gyventojų ir bendruomenių poreikius ir (ar) vietos aplinkos sąlygas. AAĮ ir AOAĮ siūloma įtvirtinti teisę, o ne pareigą savivaldybėms nustatyti papildomą reguliavimą.

AAĮ projektu keičiamame AAĮ 6 straipsnyje siūloma įtvirtinti, kad savivaldybės vykdo savivaldybės institucijų ir įstaigų nustatytų aplinkos apsaugos normatyvų ir taisyklių laikymosi kontrolę. AOAĮ projektu keičiamo AOAĮ 4 straipsnio 6 dalyje siūloma reglamentuoti, kad savivaldybės administracijos tarnautojai ir darbuotojai vykdytų: a) savivaldybių tarybų priimtų buitinių taršos šaltinių keliamos aplinkos oro taršos ribojimo taisyklių; b) draudimo deginti atliekas buitiniuose taršos šaltiniuose ir c) draudimo deginti kietąjį iškastinį kurą buitiniuose taršos šaltiniuose laikymosi kontrolę.

Draudimas deginti atliekas AOAĮ įtvirtintas nuo 1999 m., šis draudimas daugumoje savivaldybių įtrauktas į savivaldybių atliekų tvarkymo taisykles. Administracinė atsakomybė fiziniams asmenims už savivaldybių tarybų patvirtintų atliekų tvarkymo taisyklių pažeidimus įtvirtinta ANK 367 straipsnyje, o teisę savivaldybių administracijos tarnautojams ir darbuotojams vykdyti administracinę teiseną įtvirtinta ANK 589 straipsnio 82 punkte. Savivaldybės šiuo metu realiai vykdo kontrolę šioje srityje.

Dėl draudimo deginti kietąjį iškastinį kurą buitiniuose taršos šaltiniuose. Pagal AOAĮ projekto normos turinį, pažeidimo sudėtis, t. y. kas laikytina teisės priešinga veika, siejama su formalaus reikalavimo deginti kietąjį iškastinį kurą pažeidimu. Teisei priešingos veikos turinys nesiejamas su teršalų išmetimo į aplinką nustatymu. Turinio prasme analogiška nuostata kaip ir draudimo deginti atliekas, t. y. pakanka paties fakto, kad buvo degimas kietasis iškastinis kuras konstatavimo ar, kad buvo deginamos atliekos. Šiems pažeidimams nustatyti nereikalingi laboratoriniai tyrimai ar specialus išsilavinimas tam tikrose srityse.

AOAĮ projekto 1 straipsniu išdėstomas nauja redakcija AOAĮ 2 straipsnis „Pagrindinės šio įstatymo sąvokos“. Sąvokos išdėstomos abėcėlės tvarka. Siekiant, kad būtų aišku, kam taikomi nauji teisinio reguliavimo pakeitimai, straipsnis papildomas naujomis sąvokomis „Buitinis taršos šaltinis“, „Kietasis iškastinis kuras“, „Kietosios dalelės KD_{2,5}“ ir „Technologinis kuras“; nurodoma, kokiuose įstatymuose apibrėžtos ar vartojamos kitos įstatyme vartojamos sąvokos. Patikslinamos kai kurios AOAĮ sąvokos atsižvelgiant į jų apibrėžtis oro kokybės direktyvose.

AOAĮ projekto 2 straipsniu, kuriuo keičiamas AOAĮ 4 straipsnis, siūloma:

– 3 dalį papildyti paaiškinančiomis nuostatomis, kad savivaldybės strateginiame plėtros plane ir (ar) savivaldybės strateginiame veiklos plane aplinkos oro kokybės valdymo priemonės numatomos atsižvelgiant ir į savivaldybės gyvenamosios vietovės aplinkos oro užterštumo lygį bei jo galimą poveikį vietos gyventojų sveikatai;

– 4 dalyje įtvirtinti, kad ne atskira aplinkos ministro nustatyta tvarka, o savivaldybių strateginiuose planuose numatytų aplinkos oro kokybės valdymo priemonių vykdymo ataskaitos viešinamos interneto svetainėje; šią dalį papildyti pavedimu aplinkos ministrui nustatyti, kokia minimali informacija, reikalinga ataskaitoms tarptautinėms organizacijoms apie Lietuvos aplinkos oro kokybę parengti, turi būti pateikta šioje dalyje nurodytose savivaldybių ataskaitose. Toks teisės aktas tikime savivaldybėms palengvins planuojant priemones ir rengiant ataskaitas, papildomai „apsaugos“ nuo aplinkos ministro įgaliotos institucijos, kuri tokias ataskaitas rengia tarptautinėms organizacijoms, teikiamų prašymų pateikti ataskaitoms parengti reikalingą informaciją;

– naujoje 5 dalyje suteikti savivaldybės tarybai galimybę nustatyti buitinių taršos šaltinių keliamos aplinkos oro taršos ribojimo taisykles, o naujoje 6 dalyje suteikti teisę savivaldybės administracijos pareigūnams vykdyti tų taisyklių ir šio įstatymo 20 straipsnio 2 dalyje nustatyto draudimo deginti atliekas buitiniuose taršos šaltiniuose laikymosi kontrolę.

Atsižvelgiant į VK audito ataskaitos Rekomendacijų įgyvendinimo plano 1.3 rekomendaciją²⁴, AOAĮ projekto 3 ir 4 straipsniu atskiriamas aplinkos oro kokybės vertinimo reglamentavimas valstybės lygmeniu ir savivaldybių lygmeniu.

AOAĮ projekto 3 straipsniu keičiamame 5 straipsnyje reglamentuojamas aplinkos oro taršos vertinimas valstybės lygmeniu ir aplinkos oro kokybės vertinimas valstybės lygmeniu. Šio straipsnio 1–3 dalyse įtvirtinama, kad aplinkos oro taršos ir aplinkos oro kokybės vertinimas valstybės lygmeniu vykdomas siekiant gauti pagal tarptautinius aplinkos oro taršos ir aplinkos oro kokybės vertinimo reikalavimus *išsamią* informaciją apie nacionaliniu mastu į aplinkos orą išmetamą teršalų kiekį ir *minimalią pakankamą* informaciją apie aplinkos oro užterštumo lygį aglomeracijose ir zonose; išsamesniam aplinkos oro taršos vertinimui valstybės lygmeniu vykdyti reikalingus duomenis ir informaciją rengia ir aplinkos ministro įgaliotai nacionalinę į aplinkos orą išmetamų teršalų apskaitą pagal tarptautinius reikalavimus vykdyti institucijai teikia Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotos institucijos Vyriausybės nustatyta tvarka. Šio straipsnio 4 ir 5 dalyje suteikiami įgaliojimai aplinkos ministrui skirti oro kokybės direktyvose reikalaujamą valstybėse narėse paskirti nacionalinės etaloninės laboratorijos funkcijas vykdančią akredituotą instituciją, kuri pagal ES vykdomas kokybės užtikrinimo programas užtikrintų aplinkos oro kokybės matavimų kokybę ir vykdytų matavimų kokybės kontrolę valstybės lygmeniu; instituciją, pagal ES reikalavimus atsakingą už: minimalaus matavimų skaičiaus, įgalinančio gauti informaciją, reikalingą aplinkos oro kokybei valstybės lygmeniu įvertinti, nustatymą ir matavimų kokybės užtikrinimą; matavimo sistemų (metodų, įrangos, tinklų, laboratorijų) patvirtinimą, įskaitant įrangos atitikimo pamatinių matavimo metodų taikymo reikalavimams bandymo ataskaitų, kurias kitose valstybėse narėse išdavė pagal bandymo ir kalibravimo laboratorijoms taikomą darnųjį standartą tokiems bandymams atlikti akredituotos laboratorijos, priėmimą (pripažinimą); duomenų ir informacijos apie ėminių ėmimo vietų išdėstymą dokumentavimą; aplinkos oro kokybės vertinimo valstybės lygmeniu metodų parinkimą ir vertinimo kokybės užtikrinimą; Europos Sąjungoje organizuojamų kokybės užtikrinimo programų ir tinkamo pamatinių aplinkos oro kokybės vertinimo metodų įgyvendinimo ir nepamatinių aplinkos oro kokybės vertinimo metodų lygiavertiškumo įrodymo koordinavimą Lietuvoje. Šio straipsnio 6 dalyje be kita ko pagal Rekomendacijų įgyvendinimo plano 1.2 rekomendaciją²⁵ pavedama aplinkos ministro įgaliotai

²⁴ „Inicijuoti aplinkos oro būklės stebėseną ir valdymą reglamentuojančių teisės aktų keitimą, aiškiai atskiriant valstybinio ir savivaldybių aplinkos oro monitoringo tikslus ir uždavinius, nustatant monitoringo subjektų teises, pareigas ir tarpusavio sąveiką“.

²⁵ „parengti rekomendacijas savivaldybėms aplinkos oro monitoringo plėtrai /raidai (rizikos kriterijai monitoringo vietų parinkimui, turinio nustatymui, duomenų kokybės užtikrinimui ir kt.) sudarant prielaidas savivaldybėms nuolat turėti aktualią informaciją apie aplinkos oro kokybę rizikos teritorijose, pakankamą gyventojų informavimui ir būklės gerinimo priemonių sava laikui taikymui“

institucijai rengti rekomendacijas savivaldybėms dėl savivaldybių aplinkos oro monitoringo plėtos, siekiant aplinkos oro kokybės vertinimo savivaldybių lygmeniu duomenis naudoti ir aplinkos oro kokybės vertinimo valstybės lygmeniu tikslams.

AOAI projekto 4 straipsniu dėstomame naujame 5¹ straipsnyje reglamentuojamas aplinkos oro kokybės vertinimas savivaldybių lygmeniu detalizuojant savivaldybių teritorijas, kuriose turi būti vykdomi aplinkai ar žmonių sveikatai aktualių teršalų koncentracijos aplinkos ore matavimai ar kitais vertinimo metodais (pvz., modeliuojant) nustatoma tų teršalų koncentracija aplinkos ore, siekiant gauti išsamią aktualią informaciją apie aplinkos oro užterštumo lygį *gyvenamosiose vietovėse*, nustatyti savivaldybės *gyvenamosios vietovės dalis*, kuriose aplinkos oro užterštumo lygis gali daryti neigiamą poveikį vietos gyventojų sveikatai, nustatyti, kai įmanoma, ūkio subjektus, kurių keliama tarša daro reikšmingą neigiamą poveikį aplinkos oro užterštumo lygiui *gyvenamojoje vietovėje ar jos dalyje*. Kai pagal savivaldybės aplinkos oro monitoringo duomenis nustatomas reikšmingą neigiamą poveikį gyvenamajai vietovei ar jos daliai darantis ūkio subjektas, *savivaldybei pavedama apie tai raštu informuoti* ūkio subjektą, ūkio subjektų veiklos priežiūrą vykdančias institucijas ir pateikti joms turimą informaciją, o kai nustatomas ūkio subjektas turi taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimą arba taršos leidimą, savivaldybei suteikiama galimybė teikti aplinkos ministro įgaliotai leidimus išduodančiai institucijai prašymą aplinkos ministro nustatyta tvarka peržiūrėti leidimo sąlygas.

AOAI projekto 6 straipsniu keičiamame 9 straipsnyje įtvirtinama, kad šiame įstatyme apibrėžto pavojaus slenkščio viršijimo atveju veiksmų valdant situaciją dėl pavojaus slenkstį pasiekusios ar viršijusios teršalo koncentracijos bei šalinant jos padarinius imamasi Krizių valdymo ir civilinės saugos įstatyme nustatyta tvarka.

AOAI projekto 7 straipsniu siūloma papildyti AOAĮ 10 straipsnį 8 dalimi. Šia 8 dalimi suteikiama teisė savivaldybės tarybai savarankiškai priimti sprendimą apriboti (pvz., drausti tam tikru metų laiku) arba uždrausti naudoti vieną ar daugiau kuro rūšių (pasirinktinai, pvz., kietąjį iškastinį kurą, kietąją biomasę, dyzeliną). Draudimas ar apribojimas gali būti taikomas visoje savivaldybės teritorijoje ar jos dalyje, kai aplinkos monitoringo duomenys rodo, kad oro kokybė neatitinka AOAĮ projekte nurodytiems teršalams – kietosioms dalelėms $KD_{2,5}$ ir (ar) NO_2 – PSO rekomenduojamo užterštumo lygio. Kartu AOAĮ 10 straipsnis papildomas 9 dalimi, nustatančia, kad siekdama apriboti arba uždrausti vienos ar daugiau rūšių kuro naudojimą šilumos energijai gaminti gyvenamosios paskirties pastatų šildymui, savivaldybės taryba turi užtikrinti, kad iki sprendimo įsigaliojimo susijusiems vietos gyventojams būtų suteikta laiko ne mažiau kaip vieneri metai arba ne daugiau kaip vienas šildymo sezonas ir (ar) finansinė paskata pakeisti planuojamą apriboti arba drausti kuro rūšių naudojančius įrenginius; naujoje 10 dalyje nustatomi reikalavimai sprendimo turiniui.

Kuro rūšies ribojimas ar draudimas planuojamas savivaldybės strateginiame plėtos plane ir (ar) savivaldybės strateginiame veiklos plane savivaldybės strateginiame plėtos plane ir (ar) savivaldybės strateginiame veiklos plane. Už nustatyto draudimo ar ribojimo nesilaikymą pagal VSI atsiranda administracinė atsakomybė. Vadovaujantis ANK 366 straipsniu, savivaldybių tarybų patvirtintų tvarkymo ir švaros taisyklių pažeidimas užtraukia įspėjimą arba baudą nuo 20 iki 140 eurų; pažeidimas padarytas pakartotinai, užtraukia baudą nuo 140 iki 600 eurų. Šio straipsnio administracinių nusižengimų tyrimą atlieka ir administracinių nusižengimų protokolus surašo savivaldybių administracijų arba policijos pareigūnai.

AOAI projekto 8 straipsniu keičiamoje 10 straipsnio 1 dalyje siekiama įtvirtinti, kad NPP10 metų aplinkos oro apsaugos strateginiai tikslai ir (arba) pažangos uždaviniai rengiami valstybės mastu ir atskiriems ūkio sektoriams (energetikos, pramonės, transporto, žemės ūkio); atskiriems ūkio sektoriams aplinkos oro apsaugos strateginiai tikslai ir (arba) pažangos uždaviniai nustatomi Vyriausybės nustatyta tvarka. Šio straipsnio pakeitimo įsigaliojimo data numatoma vėlesnė, kad būtų suteikta pakankamai laiko atlikti oro taršos sumažinimo potencialo atskiruose ūkio sektoriuose analizę ir pagal jos išvadas patvirtinti tvarką.

AOAI projekto 9 straipsniu siūloma papildyti AOAĮ 13 straipsnį 6 dalimi, nustatančia draudimą nuo 2026 m. naudoti (visuose sektoriuose) AOAĮ projekto 1 straipsniu pakeistame 2

straipsnyje apibrėžtą kietąjį iškastinį kurą. Draudimą naudoti apima visos deginimo paskirtys, – kietojo iškastinio kuro deginimas šilumos gamybai, maisto ruošimui, karšto vandens ruošimui – išskyrus naudojimą kaip technologinį kurą pramoninėse krosnyse, pvz., klinkerio, akmens vatos gamyboje, metalurgijoje ar kitose technologijose, kur kietojo iškastinio kuro naudojimas būtinas dėl tokio kuro ypatybių (pvz., aukšto šilumingumo). Remiantis Vyriausybės programos 155.1 iniciatyva, visiškas akmens anglies vartojimo atsisakymas šilumos sektoriuje numatytas ne vėliau kaip iki 2024 m. Pagal Nacionalinio oro taršos mažinimo plano P53 priemonę „Kietojo kuro deginimo ribojimas“ numatyta ne vėliau kaip nuo 2024 m. nustatyti teisinio ribojimo priemones kietojo iškastinio kuro (akmens anglis, lignitas, durpės) deginimui. Tačiau siekiant suteikti pakankamą laikotarpį energetikos sektoriui prisitaikyti prie draudimo, AOAĮ projektu siūloma draudimo įsigaliojimą datą pavėlinti iki 2026 m.

Palyginti su taipogi kietojo kuro – medienos deginimo keliama tarša, tam pačiam šilumos kiekiui pagaminti mažos šiluminės galios (buitiniame) krosnyje deginant kietąjį iškastinį kurą išmetama 2–3 kartus daugiau kietųjų dalelių ir NO_x, 40–80 kartų daugiau SO₂, sunkiųjų metalų (4–8 kartus daugiau švino, apie 10 kartų daugiau gyvsidabrio), 2–15 kartų daugiau benzo(a)pireno²⁶. Šių kuro rūšių deginimo tarša kietosiomis dalelėmis iš esmės panaši, bet konkrečiomis eksploatavimo sąlygomis gali skirtis dėl kuro kokybės (deginant drėgnesnę medieną tarša reikšmingai didėja), tam tikros degimo stadijos trukmės (akmens anglies tarša kietosiomis dalelėmis didesnė įsidegimo ir smilkimo metu, bet mažesnė pasiekus optimalią degimo temperatūrą). Pažymėtina, kad deginant drėgną medieną (nepakankamai išdžiovintą) išmetamas teršalų kiekis gali būti ir didesnis nei deginant kietąjį iškastinį kurą.

Siūlomas kietojo iškastinio kuro draudimas reikšmingai prisidėtų prie kietųjų dalelių KD_{2,5}, NO_x, SO₂ ir NMLOJ į aplinkos orą išmetamo kiekio mažinimo nacionaliniu lygiu ir Lietuvos įsipareigojimų įgyvendinimo pagal Geteborgo protokolą ir direktyvą 2016/2284. SO₂ ir kietųjų dalelių KD_{2,5} išmetamo kiekio įsipareigojimus Lietuva yra įgyvendinusi (pagal 2021 m. duomenis), tačiau papildomas šių teršalų kiekio sumažinimas yra aktualus siekiant pagal Lietuvai suteiktą išimtį taikyti direktyvos 2016/2284 5 straipsnyje numatytą lankstumo mechanizmą, kuris leidžia kompensuoti NH₃ nepakankamą sumažinimą kito teršalo pertekliniu sumažinimu nustatyto tikslo atžvilgiu.

Siūlomas kietojo iškastinio kuro deginimo atsisakymas taip pat reikšmingas siekiant įgyvendinti Europos Komisijos 2022 m. pateiktame pasiūlyme dėl naujos oro kokybės direktyvos siūlomas naujas ir (ar) sugriežtintas oro kokybės normas. Aplinkos apsaugos agentūros duomenimis, 2022 m. keturiose valstybinio aplinkos monitoringo oro kokybės tyrimų (toliau – OKT) stotyse (Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje) viršyta siūloma nustatyti nuo 2030 m. sausio 1 d. vidutinė metinė NO₂ ribinė vertė (20 µg/m³), o dviejose OKT stotyse (Vilniuje ir Klaipėdoje) viršytas siūlomas nustatyti leistinas (18) parų, kuriomis viršyta vidutinė paros NO₂ ribinė vertė, skaičius. Naujoje oro kokybės direktyvoje siūloma sugriežtinti kietųjų dalelių KD_{2,5} metinę vidutinę ribinę vertę (iki 10 µg/m³), todėl atsižvelgiant į tai, kad pagal paskutiniųjų metų duomenis Vilniuje ir Kaune oro užterštumas kietosiomis dalelėmis KD_{2,5} neatitinka siūlomos ribinės vertės, kietojo kuro naudojimo apribojimas šiuose miestuose gali tapti neišvengiama priemonė oro kokybės normų atitikimui. Juolab, kad direktyvoje nustatoma prievolė parengti oro kokybės planus ir juose nustatyti tinkamas priemones, kad būtų pasiektos reikiamos ribinės vertės, o viršijimo trukmė būtų kuo trumpesnė; o kai tam tikroje zonoje yra pavojus, kad teršalų lygiai viršys vieną arba daugiau pavojaus slenksčių –parengti trumpojo laikotarpio veiksmų planus, nustatant neatidėliotinas priemones, kurių turi būti imtasi trumpuoju laikotarpiu, siekiant sumažinti tą pavojų ar apriboti taršos lygio viršijimo trukmę.

ŠESD emisijų atžvilgiu, palyginti su kitomis kuro rūšimis, kietasis iškastinis kuras pasižymi itin aukštais CO₂ taršos rodikliais (emisijos faktoriais): bituminės akmens anglis – 96,10 tCO₂/TJ,

²⁶ Remiantis oro teršalų emisijos faktoriais, nustatytais Europos aplinkos agentūros į atmosferą išmetamų teršalų apskaitos metodikoje ir 2020 m. Airijos aplinkos agentūros viešinamoje mokslinėje studijoje „The emission factors from domestic-scale solid-fuel appliances“.

antracitas – 106,55 tCO₂/TJ, koksas – 109,11 tCO₂/TJ, lignitas (rudosios anglys) – 101,0 tCO₂/TJ, durpių kuras – 104,34 tCO₂/TJ. Palyginimui gamtinių dujų ir benzino CO₂ emisijų faktoriai yra atitinkamai 55,34 ir 70,13 tCO₂/TJ.

Aplinkos apsaugos agentūros vertinimu, AOAĮ projektu uždraudus kietojo iškastinio kuro naudojimą, 2026–2030 m. laikotarpiu kasmet išmetamas CO₂ ekv. kiekis sumažėtų nuo 241 tūkst. tonų iki 362 tūkst. tonų. Energetikos (įskaitant šilumos energijos gamybą individualiuose būstuose (namų ūkius)) ir pramonės sektoriuose atsisakius kietojo iškastinio kuro, 2026–2030 m. laikotarpiu kietųjų dalelių KD_{2,5} išmetamas kiekis vidutiniškai per metus sumažėtų 399 t; NO_x – 146 t; SO₂ – 864 t; NMLOJ – 242 t; švino – 376 kg; gyvsidabrio – 20 kg; policiklinių aromatinių angliavandenilių (PAH) – 1 t. Kietojo iškastinio kuro atsisakymas taip pat mažins priklausomybę nuo iš kitų šalių importuojamos energijos (visas Lietuvoje naudojamas akmens anglių kiekis importuojamas) ir skatins atsinaujinančios energetikos plėtrą.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai (jeigu rengiant Įstatymo projektą toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu), galimos neigiamos priimto įstatymo pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Neigiamų pasekmių priėmus AAĮ, ANK projektus nenumatoma.

AOAĮ projekto įgyvendinimas pareikalaus 12,570 mln. eurų (atsižvelgiant į numatomas teikti finansines paskatas katilų modernizavimui) šilumos tiekimo sektoriuje dėl poreikio kietąjį iškastinį kurą deginančius įrenginius pakeisti naujais kietojo biokuro katilais. Dėl naujų katilų didesnio energetinio efektyvumo numatomi kasmetiniai šilumos energijos sutaupymai, leidžiantys šilumos tiekėjams sutaupyti kasmet 155 tūkst. eurų dėl sumažėjusių išlaidų kurui (įvertinus kietojo iškastinio kuro ir biokuro granulių rinkos kainų skirtumą).

Siekiant palengvinti fiziniams asmenims atsisakyti kietojo iškastinio kuro, naudojantis ES struktūrinių fondų lėšomis ir Klimato kaitos programos lėšomis teikiamos finansinės paskatos katilų keitimui namų ūkiuose. Vadovaujantis Nacionalinio oro taršos mažinimo plano priemone P27 „Namų ūkiuose (būstuose) įrengtų kietojo kuro įrenginių modernizavimas ar keitimas“, finansines paskatas kietojo kuro, įskaitant kietojo iškastinio kuro, katilų modernizavimui ar keitimui atsinaujinančios energijos išteklius naudojančiomis šildymo sistemomis numatyta teikti iki 2030 m. Remiantis 2021–2030 metų plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos energetikos ministerijos energetikos plėtros pažangos priemonės Nr. 03-001-06-05-01 „Įgyvendinti energijos vartojimo efektyvumą didinančias priemones viešuosiuose centrinių valdžios pastatuose, individualiuose gyvenamuosiuose namuose ir įmonėse“ aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos energetikos ministro 2022 m. rugpjūčio 12 d. įsakymu Nr. 1-250, pagal 9 veiklą „Iškastinį kurą naudojančių katilų keitimas į efektyvesnes, AEI naudojančias šilumos gamybos technologijas, individualiuose namuose, neprijungtuose prie CŠT visoje Lietuvoje“ ir 10 veiklą „Iškastinį kurą naudojančių katilų keitimas į efektyvesnes, AEI naudojančias šilumos gamybos technologijas, individualiuose namuose, neprijungtuose prie CŠT Vidurio ir Vakarų Lietuvoje“ iki 2030 m. naudojantis ES struktūriniais fondais numatoma viso skirti 7,44 mln. eurų finansinių paskatų iškastinį kurą naudojančių katilų pakeitimui. Pažeidžiamiausiems (nepasiturintiems) gyventojams prie kietojo iškastinio kuro atsisakymo prisitaikyti padės kompensacijos už būsto šildymo išlaidas Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo nustatyta tvarka.

6. Kokią įtaką priimtas įstatymas turės kriminogeninei situacijai, korupcijai

Priėmus AAĮ, ANK, AOAĮ pakeitimų įstatymų projektus neigiamų pasekmių kriminogeninei situacijai ir korupcijai nenumatoma.

7. Kaip įstatymo įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai

AAĮ, ANK verslo sąlygoms ir jo plėtrai įtakos neturės.

Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2021 m. bendras akmens anglių sunaudojimas visuose sektoriuose sudarė 246,8 tūkst. tonų (2018 m. akmens anglių sunaudojimas namų ūkių sektoriuje sudarė 41,1 tūkst. tonų); kokso (ir puskoksio) – 17,2 tūkst. tonų; durpių (briketų/granulių) – 51,6 tūkst. tonų; durpių kuro – 23,3 tūkst. tonų. Dėl AOAĮ pakeitimo projektu siūlomo kietojo iškastinio kuro draudimo susiję verslo subjektai, – šilumos gamintojai, privalės šią kuro rūšį pakeisti kitomis rūšimis, – kietuoju biokuru, gamtinėmis dujomis arba diegti atsinaujinančius energijos išteklius naudojančias technologijas, pvz., vėjo jėgaines, šilumos siurblius, saulės kolektorius. Pereinant prie kietojo biokuro, arba skystojo ar dujinio kuro energijos gamyboje būtų reikalingos investicijos modernizuoti ar pasikeisti kurą deginantį įrenginį. Aplinkos apsaugos agentūros duomenimis, Lietuvoje yra 18 akmens anglį deginančių kurą deginančių įrenginių ir 11 durpių kurą deginančių įrenginių. Dauguma šias kuro rūšis deginančių įrenginių yra mažos šiluminės galios, – iki 1 MW. Mažiausiai dvi akmens anglį deginančios katilinės įrengtos ir vis dar naudojamos mokymo įstaigose. Darant prielaidą, kad kietąjį iškastinį kurą deginantys įrenginiai bus pakeisti naujais kietojo biokuro katilais, numatomas bendras investicijų poreikis verslo sektoriuje yra 12,57 mln. eurų. Dėl naujų katilų didesnio energetinio efektyvumo numatomi kasmetiniai šilumos energijos sutaupymai, leidžiantys susijusiems šilumos tiekėjams sutaupyti kasmet 155 tūkst. eurų dėl sumažėjusių išlaidų kurui (įvertinus kietojo iškastinio kuro ir biokuro granulių rinkos kainų skirtumą).

Kietojo iškastinio kuro atsisakymas gali paskatinti atsinaujinančios energetikos technologijų paklausą ir kartu šias technologijas gaminančio verslo plėtrą, taip pat paskatinti gyventojus ir verslo subjektus jungtis prie centralizuoto šilumos tiekimo.

Verslo sektoriui technologijų atnaujinimui, atsinaujinančių išteklių energijos naudojimo skatinimui ES lėšomis ir Klimato kaitos programos lėšomis teikiamos finansinės paskatos. 2017–2019 m. laikotarpiu energetikos sektoriui iš ES struktūrinių fondų buvo teiktos finansinės paramos katilų, įskaitant kietąjį iškastinį kurą naudojančių, įrengimui pagal priemonę Nr. 04.1.1-LVPA-K-109 „Biokuro panaudojimo skatinimas šilumos energijai gaminti“ (14 projektų įgyvendinimui iš viso skirta 10,6 mln. eurų). Vadovaujantis 2021–2030 metų plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos energetikos ministerijos energetikos plėtros programos pažangos priemonės Nr. 03-001-06-03-05 „Įgyvendinti AEI panaudojimą šilumos ir vėsumos gamybai didinančias priemones centralizuoto šilumos ir vėsumos tiekimo sektoriuje“ aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos energetikos ministro 2023 m. liepos 12 d. įsakymu Nr. 1-204, šilumos tiekėjams numatytos finansinės paskatos iš ES struktūrinių fondų (75 mln. eurų) didelio naudingumo biokuro katilų įrengimui centralizuoto šilumos tiekimo sistemose ar kitais atsinaujinančiais energijos išteklius naudojančiais įrenginiais (pvz., šilumos siurbliai). Preliminariai kvietimus skelbti pagal šią priemonę planuojama nuo 2024 m. Numatytos finansinės paskatos biokurą deginančių įrenginių įrengimui sudarys palankias sąlygas šilumos tiekėjams greičiau prisitaikyti prie kietojo iškastinio kuro draudimo.

8. Ar įstatymo pakeitimo projektas neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams

Įstatymų projektai neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams.

9. Įstatymo inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios

Priėmus Įstatymų projektus, jų inkorporavimui į teisinę sistemą, kitų teisės aktų priimti ar keisti nereikės.

10. Ar Įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o Įstatymo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

Įstatymų projektai parengti laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymo, Lietuvos Respublikos Teisėkūros pagrindų įstatymo reikalavimų ir atitinka bendrinės lietuvių kalbos normas.

AAĮ projekte atsiranda nauja sąvoka „aplinkos apsaugos kontrolė“, kuri pateikta įvertinti Valstybinei lietuvių kalbos komisijai.

AOAĮ projekto neapčiuotos sąvokos, įskaitant siūlomas naujas sąvokas „kietasis iškastinis kuras“, „technologinis kuras“ pateiktos įvertinti Valstybinei lietuvių kalbos komisijai.

11. Ar Įstatymo projektas atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus

Įstatymų projektų nuostatos neprieštarauja Europos Sąjungos dokumentams ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijai.

12. Jeigu įstatymams įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, – kas ir kada juos turėtų priimti

Priėmus AOAĮ pakeitimo projektą:

– Vyriausybė iki 2025 m. sausio 31 d. turės patvirtinti aplinkos oro apsaugos strateginių tikslų ir (arba) pažangos uždavinių nustatymo atskiriems ūkio sektoriams (energetikos, pramonės, transporto, žemės ūkio) tvarką.

– aplinkos ministras iki 2024 m. balandžio 30 d. turės priimti ir (ar) pakeisti teisės aktus, nustatančius: aplinkos oro kokybės vertinimo tvarką;

– savivaldybės galės nusistatyti savivaldybės teritorijoje ar jos dalyje taikomas buitinių taršos šaltinių keliamos aplinkos oro taršos ribojimo taisykles.

Priėmus AAĮ, ANK pakeitimų projektus, parengti naujų teisės aktų, pakeisti galiojančių ar pripažinti juos netekusiais galios nereikės.

13. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymui įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais)

Priėmus ANK pakeitimus tikėtina dalis vietos savivaldos institucijų ir įstaigų turės peržiūrėti pajėgumus dėl administracinės teisenos vykdymo.

14. Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados

Nėra.

15. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiems projektams įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas bei sritis

„savivaldybių administracijų pareigūnai“, „buitinis taršos šaltinis“, „oro taršos kontrolė“, „aplinkos apsaugos kontrolė“, „kietasis iškastinis kuras“, „kietasis kuras“, „draudimas“, „technologinis kuras“.

16. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai

Nėra.
